

Prisma leerlijn Logos SO

Mondelinge taal

1.1. Communicatieve voorwaarden

richt zijn aandacht enkele seconden op gesproken taal, gebaren en/of mimiek	01
loopt niet weg als er tegen hem gesproken wordt	01
maakt geluiden of gebaren met een communicatieve intentie (om bijv. iets voor elkaar te krijgen)	01
zit vijf minuten stil op een stoel bij een één-op-één gesprek	02
kijkt of luistert gericht en minstens 10 seconden naar gesproken taal, gebaren en/of mimiek	02
gebruikt woorden met communicatieve intentie (om bijv. iets voor elkaar te krijgen: die, eten)	02
zit vijf minuten stil op een stoel bij het luisteren naar muziek of gezamenlijke instructie	03
zit vijf minuten stil op een stoel bij het luisteren naar medeleerlingen (in kringgesprek)	04
kijkt een ander aan bij luisteren in een één-op-één situatie	04
luistert en reageert op het juiste moment in een één-op-één gesprek	05
kijkt de ander aan bij het zelf spreken in een één-op-één gesprek en bij kringgesprekken	05
kijkt andere leerlingen aan wanneer zij spreken	05
laat een ander uitspreken tijdens een gesprek	06
laat een ander merken dat hij hem hoort (knikken, opkijken)	06
switcht tussen verschillende sprekers (in kringgesprek)	06
laat met lichaamstaal of verbaal merken dat hij de boodschap heeft begrepen	07
schat in een vrije situatie in wat een gepast moment van het beginnen van een conversatie is	08
schat in een vrije situatie in wat een juist moment van luisteren is	09

1.2. Zinsbouw

gebruikt tweewoर्डzinnen (Tom drinken, Sanne spelen)	01
maakt driewoर्डzinnen in tegenwoordige tijd met onderwerp en werkwoord (hoeft nog niet altijd correct) (erik spelen niet)	02
gebruikt de ontkenning 'niet'	03
maakt vierwoर्डzinnen	04
gebruikt het persoonlijke voornaamwoord ik en jij	04
maakt zinnen met een voltooid deelwoord (ik heb gefietst)	05
gebruikt zinnen met gebiedende wijs (geef die auto terug)	05
gebruikt bijvoeglijke naamwoorden (Tom heeft blote voeten)	05
maakt vijfwoर्डzinnen	06
gebruikt het bezittelijke voornaamwoord mijn en jouw	06
gebruikt de ontkenningen 'geen' en 'niemand'	06
maakt zinnen in de verleden tijd met ovt met regelmatige vormen (ik fietste)	06
gebruikt de derde persoon enkelvoud (hij/zij) in zinnen	07
gebruikt het bezittelijke voornaamwoord hem/zijn en haar	07
gebruikt de ontkenning 'niets'	07
gebruikt nu, vanochtend, vanmiddag, vanavond met de juiste werkwoordstijd	07
gebruikt het voegwoord 'en'	07
gebruikt het persoonlijke voornaamwoord wij, jullie en zij	08
gebruikt de ontkenning 'nooit'	08
maakt zinnen in de verleden tijd met ovt met onregelmatige vormen (ik blies, dronk, viel)	08
gebruikt tijdsaanduidingen als morgen, gisteren, vandaag met de juiste werkwoordstijd	08
gebruikt het bezittelijke voornaamwoord onze, jullie en hun	09
gebruikt de ontkenning 'nergens'	09
gebruikt zinnen met een toekomstige tijd (hij zal gaan fietsen)	09
gebruikt eerst, straks, dan, daarna, eerste, laatste, volgende met de juiste werkwoordstijd	09

1.3. Woordvorming

past op bekende woorden de regelmatige meervoudsregel toe met -en (kip, kippen)	03
past op bekende woorden de regelmatige meervoudsregel toe met -s (varken-varkens)	04
verbuigt bijvoeglijke naamwoorden door het gebruik van de uitgang -e	04
past de regelmatige meervoudsregel toe op alle woorden	05
past op bekende woorden de verkleinwoordregel toe (-je, -kje, -pje, -tje, -etje)	06
past de verkleinwoordregel toe op alle woorden (-je, -kje, -pje, -tje, -etje)	07
gebruikt regelmatige vormen van de vergrotende en overtreffende trap (groot, groter, grootst)	08
gebruikt onregelmatige vormen van de vergrotende en overtreffende trap (meer, meest)	09

2.1. Zins-/verhaalbegrip

begrijpt losse woorden (heet, drinken, schoenen, zitten)	01
begrijpt driewoर्डzinnen	02
begrijpt opdrachten gekoppeld aan de huidige, actuele situatie (logische opdrachten)	02
begrijpt vijfwoर्डzinnen	03
begrijpt zinnen met tijdsaanduidingen als vanochtend, vanmiddag, vanavond	03
begrijpt opdrachten/ zinnen buiten de actuele situatie (onlogische opdrachten)	03
begrijpt zinnen met aanduidingen als nu, eerst, dan, straks, daarna	04
begrijpt zinnen met aanduidingen als eerste, laatste, volgende	04
begrijpt zinnen met aanduidingen als later, eerder, vorige (we gaan eerder naar binnen, de bus komt later)	05
begrijpt zinnen met tijdsaanduidingen als vandaag, gisteren, morgen	05
begrijpt zinnen met aanduidingen als wanneer en erna (eerst mag Stan, jij mag erna)	06
begrijpt zinnen en bijzinnen met de voegwoorden als, zodat, waarmee, wanneer	07

begrijpt zinnen en bijzinnen met de voegwoorden en, dan, waarna, toen, nadat, voordat	07
begrijpt zinnen en bijzinnen met de voegwoorden, zoals, want, omdat, als, waardoor	08
begrijpt een aantal zinnen die met elkaar samenhangen	09
begrijpt middel-doelrelaties met het woord om	09

2.2. Denkrelaties

wijst twee identieke voorwerpen aan als er vier voorwerpen liggen	01
herkent de kleuren rood, geel, blauw, groen	02
wijst aan of een voorwerp groot of klein is	02
koppelt de begrippen fijn en niet fijn aan verschillende voorwerpen en situaties	03
wijst aan of een voorwerp (het)zelfde, anders of verschillend is	03
wijst aan wat er niet bij hoort bij voorwerpen met grote waarneembare verschillen	03
beoordeelt of iets raar is (in de winter geen jas, maar een bikini aandoen)	04
begrijpt eenvoudige afspraken en regels	04
legt een logische reeks van drie plaatjes in tijdopbouw op goede volgorde	05
benoemt het verschil tussen vroeg-laag, kort-lang en weinig-veel	05
legt een logische reeks van vier plaatjes in tijdopbouw op volgorde	06
legt na een voorbeeld drie plaatjes met oorzaak-middel-doel op volgorde	07
begrijpt meer complexe oorzaak en gevolg redematies (eerlijk-oneerlijk)	07
legt drie plaatjes met oorzaak-middel-doel op volgorde en geeft een toelichting	08
begrijpt genuanceerde en abstracte begrippen rond oorzaak, gevolg en oplossing (slim-dom, aardig-onaardig, oud-nieuw, erg-niet erg)	08
generaliseert en sluit uit en geeft een toelichting (paard, koe zijn boerderijdieren, een hond is geen boerderijdier maar een huisdier)	09

2.3. Begrijpend luisteren

de leerling kijkt gericht naar de leerkracht als deze vertelt wat ze gaan doen	01
de leerling begrijpt door de toon van de stem of hij iets wel of niet mag	01
voert enkelvoudige opdrachten uit bij dagactiviteiten als ze 1 op 1 aangeboden worden (Joris, ga zitten)	02
voert enkelvoudige opdrachten uit wanneer ze niet 1 op 1 worden aangeboden	03
geeft een juiste reactie op een korte mondelinge tekst rondom een dagelijkse activiteit	04
voert een meervoudige opdracht uit binnen het hier en nu (ga naar juf Els en vraag krijt)	05
voert meervoudige niet alledaagse opdrachten uit	06
begrijpt de hoofdzaak in een mondelinge tekst	06
geeft een aantal onderwerpen aan die in een mondelinge tekst voorkomen	07
geeft aan dat een eenvoudige tijdsordering in een mondelinge tekst begrepen is	08
onderscheidt hoofd- en bijzaken in een eenvoudige mondelinge tekst	09

2.5. Auditieve discriminatie en rijm

reageert op de eigen naam	01
onderscheidt klanken en geluiden	01
herkent woord in reeks	02
geeft aan of twee woorden hetzelfde of verschillend zijn	02
herkent klank in reeks	03
rijmt op een éénlettergrepig woord (boek-broek)	04
onderscheidt kleine verschillen in woorden (pak-zak)	05
geeft in een reeks van drie of vier woorden aan welke twee woorden rijmen	05
geeft aan of zinnen rijmen	06
rijmt op een meerlettergrepig woord (bomen-komen)	06
wijst aan of vertelt welke woorden rijmen of wat de rijmende woorddelen zijn	07
rijmt zelf zinnen	08
maakt een rijmend versje van vier regels	09

2.6. Auditief geheugen

imiteert klanken	01
imiteert eenvoudige km-, mk- en mkm-woorden (ik, ga, pop)	01
herhaalt twee-lettergrepige woorden	02
imiteert twee woorden	02
herhaalt een reeks van drie woorden	03
hoort hetzelfde woord in twee zinnen	03
geeft aan wat het eerste woord is in een reeks van 3-5 woorden	04
geeft aan wat het laatste woord is in een reeks van 3-5 woorden	04
benoemt de eerste en laatste klank van een woord	05
herhaalt een zin van 4-6 woorden	06
herhaalt een zin van 4-6 woorden na 5 minuten	07
onthoudt een mondeling gegeven opdracht	07
herhaalt een zin van 7-10 woorden na 5 minuten	08
onthoudt een meervoudige mondeling gegeven opdracht	08
herhaalt de globale inhoud van een zin van 7-10 woorden na een half uur	09

3.3. Een gesprek voeren met een ander

reageert zichtbaar op verschillende intonatie toonhoogtes, zoals vragend, streng, rustig	01
neemt initiatief in de communicatie met anderen	02
geeft antwoord op een vraag als die direct aan hem gesteld wordt	03
vertelt iets in de kring als hij daartoe wordt uitgenodigd	04
neemt het woord in een (kring)gesprek	05
begrijpt en gebruikt woorden om het gesprek op gang te houden	06
geeft en neemt de beurt in een gesprek	06
neemt deel aan een eenvoudig gesprek met meerdere mensen	07

spreekt met anderen af wat er gedaan moet worden (ik leg de mat neer, doe jij de pion?)	08
maakt uit zichzelf een praatje met medeleerlingen	08
neemt deel aan een formeel gesprek met één gesprekspartner	09
maakt een grapje in gesprek met een ander	09
past woordkeuze aan zijn gesprekspartner aan (verschil vrienden / volwassenen)	09
bespreekt de meningen globaal vanuit de eigen mening	09
kan zich uiten (op een adequate wijze) in gesprekssituaties met gelijkwaardige interactiepartners en relatieve bekenden	09

Schriftelijke taal

1.4. Visuele discriminatie

wijst grote verschillen tussen plaatjes aan	01
herkent details in een afbeelding	02
herkent een (afwijkende of gelijke) letter tussen andere letters en in woorden (duidelijk verschil)	03
herkent een bepaald woord tussen andere woorden	03
herkent een bepaalde letter tussen (gelijke en andere) letters en in woorden (gering verschil)	04

1.5. Visuele analyse

herkent grafemen van een woord (in een rij losse grafemen het juiste grafeem omcirkelen)	04
deelt een woord op in losse grafemen	05

1.6. Leesbegrippen

wijst aan wat een boek is	01
gebruikt de begrippen verhaal/boek lezen	02
wijst de leesrichting aan (links naar rechts)	02
kent de begrippen: voorste, middelste	03
kent de begrippen: woord, zin, regel en bladzijde	03
kent de begrippen: daarna, ervoor, volgende, erachter, eerste, tweede, klank, letter	04
kent de betekenis van een punt	05
gebruikt de begrippen: woord, zin, regel en bladzijde	05
kent de betekenis van een vraagteken	06
kent de betekenis van een komma en een hoofdletter	07
kent de betekenis van een uitroepteken	08

1.7. Auditieve synthese

voegt woorden samen tot één woord (deur-bel)	03
voegt lettergrepen samen tot een nieuw woord	04
voegt woorden samen tot een zin	05
voegt losse klanken van twee- en drie-letterwoorden samen tot een woord	06
voegt losse klanken van woorden met medeklinkercombinaties samenvoegen tot een woord	07

1.8. Visuele synthese

leest vlot mkm wisselrijtjes waarbij het eerste cluster gelijk is	05
leest vlot mkm wisselrijtjes waarbij het laatste cluster gelijk is	06
leest vlot wisselrijtjes met medeklinkercombinaties	07

1.9. Klank-teken koppeling

leest de eerste 10 grafemen uit de leesmethodes	04
koppelt het juiste foneem aan het waargenomen grafeem (met bekende grafemen)	04
koppelt aan elk grafeem het juiste foneem (36 grafemen)	05

1.10. Woord- en tekstlezen

leest op AVI-Start	05
leest op AVI-M3	06
leest op AVI-E3	07
leest op AVI-M4	08
leest op AVI-E4	09

1.11. Begrijpend lezen

geeft een juiste reactie na het zien van een symbool van dagelijkse activiteiten (dagritme), personen, voorwerpen (drie verschillende)	01
geeft een juiste reactie na het zien van alle in de groep gebruikte symbolen van dagelijkse activiteiten (dagritme), personen, voorwerpen	02
'leest' en begrijpt tweewoordzinnen gekoppeld aan dagelijkse situaties met behulp van symbolen	03
begrijpt meerwoordzinnen binnen het hier en nu met behulp van symbolen (passend bij belevingswereld)	04
leert 'lezen' m.b.v. signaalwoorden	04
koppelt een zelf gelezen woord of korte zin aan een afbeelding of handeling	05
legt van losse woordjes een logische zin bij een afbeelding (jip eet soep)	05
leest een eenvoudige opsomming en begrijpt wat er nodig is (materiaallijst, boodschappenlijst, inpaklijst)	06
koppelt zelf gelezen zinnen aan een concrete situatie	06
begrijpt een eenvoudige tekst (1-3 zinnen)	07
begrijpt van wie een eenvoudige boodschap afkomstig is en wat de bedoeling ervan is	07
begrijpt het leesdoel van verschillende teksten (koken, zingen, lekker lezen, puzzelen, kopen, meer weten over, waarschuwen, betalen)	08
begrijpt delen van verschillende soorten eenvoudige teksten (alinea)	08
begrijpt verschillende soorten eenvoudige teksten (verhaal, instructie-tekst, info-tekst)	09

begrijpt welke teksten geschikt zijn om zelf te lezen 09

2.2. Auditieve analyse

verdeelt woorden op het gehoor in lettergrepen 03
benoemt de eerste en de laatste klank van een woord 04
'hakt' mkm-woorden in fonemen 05
'hakt' mkmm-woorden in fonemen 06
'hakt' mmkm-woorden in fonemen 07
'hakt' woorden met verschillende medeklinkercombinaties in fonemen 08

2.3. Spellen

schrijft letters (letterdictee) 05
schrijft klankzuivere mkm woorden met korte en lange klinkers 06
schrijft klankzuivere, eenlettergrepige woorden met tweeteeken klanken 07
schrijft woorden met sch- 07
schrijft woorden met -eer, -oor, -eur 07
schrijft klankzuivere, eenlettergrepige mkmm en mmkm woorden 08
schrijft mkm(m)-mkm-woorden (huismus) 08
schrijft woorden met -ng 09
schrijft veelkomende woorden met s en z (zon, slak) 09

Rekenen

1.1. Aangeven van aantallen en het uitvoeren van bewerkingen

kent het begrip 'meer-minder' op basaal niveau: ik wil meer koekjes 01
weet binnen een context wat bedoeld wordt met bij elkaar doen, erbij doen, eraf halen en dit vertalen naar een handeling 02
kent het begrip 'hoeveel' als aanduiding om een aantal te bepalen 02
weet binnen een context wat bedoeld wordt met begrippen als niets-alles (allemaal), veel-weinig, meer-minder, evenveel, samen 03
begrijpt dat hoeveelheden gepresenteerd kunnen worden door afbeeldingen, blokjes, vingers 03
hanteert actief begrippen als erbij, eraf, alle, geen, niets, veel, weinig, meer, minder, evenveel, één meer, één minder, een paar, genoeg 04
kent de symbolen + en - als aanduiding van de handelingen erbij en eraf, en andersom 04
weet binnen een context wat bedoeld wordt met een half 04
weet binnen een context wat bedoeld wordt met eerlijk verdelen 04
wijst binnen een context aan wat bedoeld wordt met meeste-minste 05
vertaalt de symbolen + en - in een context naar de juiste handeling, en andersom (bijv.: koppelen van +3 aan 3 passagiers erbij in de bus) 05
weet binnen een context wat bedoeld wordt met hoeveel meer, hoeveel minder 06

1.2. Koppeling hoeveelheden aan getallen

telt en benoemt kleine tastbare hoeveelheden (tot en met 2) 01
telt en benoemt op een afbeelding kleine hoeveelheden (tot en met 2) 01
herkent in een keer een aantal tot 2 (voorwerpen) 01
telt en benoemt kleine tastbare hoeveelheden (tot en met 5) 02
telt en benoemt op een afbeelding kleine hoeveelheden (tot en met 5) 02
koppelt getsymbolen tot en met 3 aan hoeveelheden en andersom 02
herkent en benoemt getalbeelden tot en met 3 (dobbelsteen, vingers) 02
telt en benoemt tastbare hoeveelheden (tot en met 10) 03
telt en benoemt op een afbeelding hoeveelheden (tot en met 10) 03
koppelt getsymbolen tot en met 5 aan hoeveelheden en andersom 03
overziet direct dat een volle hand 5 is 03
telt een ongestructureerde hoeveelheid handig 03
telt en benoemt tastbare hoeveelheden (tot en met 12) 04
koppelt getsymbolen tot en met 10 aan hoeveelheden en andersom 04
overziet direct dat twee volle handen samen 10 is 04
herkent en benoemt getalbeelden tot en met 6 (dobbelsteen, vingers, eierdozen) 04
herkent en benoemt getalbeelden tot en met 10 (vingers, eierdozen) 05
telt hoeveelheden tot en met 20 05
koppelt getsymbolen tot en met 20 aan hoeveelheden en andersom 06
koppelt hoeveelheden aan getallen tot en met 40 07
verdeelt getallen tussen 10 en 20 in tiental en eenheden 07
schat hoeveelheden tot 20 07
koppelt hoeveelheden aan getallen tot en met 100 08
verdeelt getallen tot en met 100 in tientallen en eenheden 08
koppelt hoeveelheden aan getallen tot en met 200 in reële situaties (beperkt tot de context van geld en meten) 09
koppelt hoeveelheden aan getallen tot en met 1000 in reële situaties (beperkt tot de context van geld en meten) 10

1.3. Ordenen van hoeveelheden

maakt onderscheid tussen 2 voorwerpen of geen 2 voorwerpen	01
sorteert voorwerpen op basis van kenmerken, bijv. appels bij appels (los van de hoeveelheid)	02
vergelijkt visueel en benoemt bij twee verschillende ongestructureerde hoeveelheden wat meer is	02
ordent voorwerpen op basis van aantal (tot en met 5)	03
vergelijkt visueel en benoemt bij twee verschillende hoeveelheden aan de hand van een gegeven structuur wat meer is	04
vergelijkt visueel en benoemt bij twee verschillende hoeveelheden tot en met 6 op basis van getallen (6 is meer dan 5)	04
herkent de rangtelwoorden tot en met 5 en wijst aan wat wordt bedoeld met eerste, tweede, derde, laatste enz.	04
brenkt structuur aan om hoeveelheden te vergelijken zonder te tellen, o.a. door voorwerpen in twee rijen te legen	05
gebruikt de rangtelwoorden tot en met 10 in een context	05
vergelijkt twee verschillende hoeveelheden tot en met 10 op basis van getallen en benoemt wat meer is	05
beredeneert bij hoeveelheden tot en met 10, gegeven in een 5-structuur, wat meer is, gebruikmakend van die structuur	06
beredeneert bij hoeveelheden tot en met 20, gegeven in een 5- of 10-structuur, wat meer is, gebruikmakend van die structuur	07
beredeneert bij hoeveelheden tot en met 100, gegeven in een 10 structuur, wat meer is, gebruikmakend van die structuur	08
vergelijkt hoeveelheden tot 100, gekoppeld aan concrete hoeveelheden	08
vergelijkt tot 200 in een context van geld en meten	09
gebruikt tabellen om gegevens te ordenen	09
vergelijkt hoeveelheden tot 1000 in context van geld en meten	10

2.1. De telrij

zegt samen met de leerkracht en andere kinderen de telrij tot en met 3 op, bijv. in de context van een liedje	01
zegt de telrij tot en met 5 op	02
telt met hulp akoestisch terug aan de hand van een aftelversie in getallengebied tot en met 3 (bijv. drie, twee, een: start)	02
zegt de telrij tot en met 10 op	03
telt met hulp akoestisch terug aan de hand van een aftelversie in getallengebied tot en met 5	03
zegt de telrij tot en met 12 op	04
telt met hulp akoestisch terug aan de hand van een aftelversie in getallen gebied tot en met 10	04
telt terug vanaf 5	04
zegt de telrij verder op vanaf een willekeurig getal in getallengebied tot en met 12	04
zegt de telrij op tot en met 20	05
telt terug vanaf een willekeurig getal in getallengebied tot en met 10	05
zegt de telrij verder op vanaf een willekeurig getal in getallengebied tot en met 20	06
telt terug vanaf 20	06
telt terug vanaf een willekeurig getal in het getallengebied tot en met 20	07
zegt de telrij op tot en met 40	07
zegt de telrij op tot en met 100 met sprongen van 10	07
zegt de telrij op tot en met 100	08
telt terug met sprongen van 10 vanaf 100	08
zegt de telrij op tot en met 200	09
telt vanaf een willekeurig getal met sprongen van 10 in het getallengebied tot en met 100	09
telt terug vanaf een willekeurig getal in het getallengebied tot en met 100	09
zegt de telrij op tot en met 1000 vanaf een willekeurig getal	10
telt met sprongen van 5 in het getallengebied tot en met 100 in de context van geld	10
telt terug met sprongen van 10 vanaf een willekeurig getal in het getallengebied tot en met 100	10
telt in stappen van 100 tot 1000 en terug	10

2.2. Cijfers en getallen

herkent en benoemt de getsymbolen tot en met 3	02
herkent en benoemt de getsymbolen tot en met 5	03
schrijft de getsymbolen tot en met 3	03
zet de getallen tot en met 5 in de juiste volgorde	03
herkent en benoemt de getsymbolen tot en met 10	04
schrijft de getsymbolen tot en met 5	04
zet getallen tot en met 10 in de juiste volgorde	04
kent de positie van getallen tot en met 5 ten opzichte van elkaar	04
schrijft de getsymbolen tot en met 10	05
kent de positie van getallen tot en met 10 ten opzichte van elkaar	05
herkent, benoemt en schrijft getallen tot en met 20	06
legt getallen tot en met 20 in de juiste volgorde	06
kent de positie van getallen tot en met 20 ten opzichte van elkaar, aan de hand een getallenlijn	06
herkent, benoemt en schrijft getallen tot en met 40	07
herkent, benoemt en schrijft de tientallen tot en met 100	07
kent de positie van de tientallen tot en met 100 op de getallenlijn ten opzichte van elkaar	07
herkent, benoemt en schrijft getallen tot en met 100	08
kent de positie van de getallen tot en met 100 op de getallenlijn ten opzichte van elkaar	08
herkent, benoemt en schrijft getallen tot en met 200	09
kent de positie van de getallen tot en met 200 op de getallenlijn ten opzichte van elkaar	09
positioneert globaal getallen tot en met 100 op een bijna lege getallenlijn	09
herkent, benoemt en schrijft getallen tot en met 1000	10
kent de positie van de honderdtallen tot en met 1000 op de getallenlijn ten opzichte van elkaar	10
positioneert getallen tot en met 1000 globaal op een bijna lege getallenlijn	11

2.3. Handig rekenen

voegt kleine aantallen voorwerpen (incl. vingers) samen en haalt deze weg om de totale hoeveelheid te bepalen (tot en met 5)	03

bepaalt op basis van getalbeelden (tot en met 5) of er iets bij is gekomen of afgegaan	03
bepaalt op basis van getalbeelden (tot en met 6) hoeveel er bij is gekomen of afgegaan (1 of 2 meer/minder)	04
bepaalt op basis van getalbeelden (tot en met 10) of er iets bij is gekomen of afgegaan	04
vult een gegeven structuur (bijv. eierdoos) aan met hoeveelheden tot en met 10	04
begrijpt dat materialen (zoals vingers of fiches) gebruikt kunnen worden om een bewerking (erbij of eraf) zichtbaar te maken	04
voegt toe en haalt aantallen voorwerpen weg (incl. vingers) en bepaalt de totale hoeveelheid (tot en met 10)	05
stelt hoeveelheden tot en met 10 samen met behulp van concreet materiaal	05
voegt toe en haalt hoeveelheden (weg en bepaalt de hoeveelheid (t/m10) door gebruik te maken van de 5-structuur	06
verdeelt vanuit een context hoeveelheden tot en met 10 in twee groepjes of meer	06
voegt toe en haalt hoeveelheden weg en bepaalt de totale hoeveelheid (tot en met 20) door gebruik te maken van de 5- en 10- structuur	07
stelt hoeveelheden tot en met 20 samen met behulp van concreet materiaal met een 5- of 10- structuur	07
stelt hoeveelheden tot en met 100 samen met behulp van concreet materiaal met een 10-structuur	08
vult tot het volgende tiental aan bij hoeveelheden tot en met 100	08
telt herhaald op tot en met 20	08
stelt hoeveelheden tot en met 200 samen in de context van geld	09
telt op en trekt af met tientallen in het getallengebied tussen 20 en 100 in de context van geld	09
gebruikt de rekenmachine als hulpmiddel voor optellen en aftrekken	09
gebruikt de knoppen +, - en = functioneel	09
telt op en trekt af met honderdtallen tot en met 1000 in de context van geld	10
telt op en trekt af met tientallen vanaf een willekeurig getal in het getallengebied tussen 20 en 100 in de context van geld	10
gebruikt de rekenmachine als hulpmiddel voor optellen en aftrekken van kommagetallen	10
telt op en trekt af met honderdtallen vanaf een willekeurig getal tot en met 1000 in de context van geld	11

3.1. Klok kijken

geeft aan dat een etmaal steeds bestaat uit een dag en een nacht en koppelt dit aan licht en donker	01
geeft aan dat een dag een vaste volgorde heeft die altijd doorgaat en koppelt daar activiteiten aan	02
kent de begrippen om gebeurtenissen te ordenen: eerst, daarna, dan, straks	03
geeft het verschil tussen dag en nacht aan	03
weet dat je op een klok kunt aflezen/zien	03
kent de begrippen om gebeurtenissen te ordenen: toen, vroeg, vroeger, laat, later, eerder, vorige/volgende (dag)	04
kent de begrippen ochtend, middag, avond, nacht en koppelt daar activiteiten aan	04
weet dat een klok een grote en een kleine wijzer heeft	04
geeft het verschil aan tussen de grote en kleine wijzer	05
leest hele uren af	06
koppelt dagelijkse activiteiten aan de hele uren	06
leest halve uren af	07
koppelt dagelijkse activiteiten aan de halve uren	07
leest kwart voor en kwart over af	08
koppelt dagelijkse activiteiten aan de kwartieren	08
weet hoelang een kwartier duurt	08
weet hoelang een minuut duurt	08
kent de volgende klokfeiten: 1 uur = 60 minuten, half uur = 30 minuten, 1 kwartier = 15 minuten, 1 uur = 4 kwartier, 1 uur = 2x half uur	08
kijkt globaal klok (het is bijna kwart voor, het is net tien uur geweest)	09
leest de tijd tot 12.00 uur af op een digitale klok (het is 8 uur en 25 minuten)	09
weet hoelang 1 seconde duurt	09
weet dat 1 minuut 60 seconden duurt	09
stelt of tekent tijdstippen in (analoog)	09
verbindt digitale tijden met een dagindeling	10
leest digitale tijden (ook boven de 12) af en noteert deze	10
verbindt digitale en analoge tijden	10

3.2. Kalender- en agendagebruik

begrijpt de begrippen vandaag en morgen	03
koppelt activiteiten aan een dag van de week (bijv. dinsdag muziek)	04
kent de begrippen vorige/volgende (dag) en gisteren	04
koppelt seizoensnamen aan een beleving of gebeurtenis: in de winter is het koud, in de herfst vallen de bladeren etc.	04
geeft aan dat een week 7 dagen heeft	05
benoemt de dagen van de week op volgorde	05
benoemt de dag van vandaag, gisteren en die van morgen	06
geeft aan dat een maand 4 weken heeft	07
benoemt de volgorde van de seizoensnamen	07
benoemt de begrippen overmorgen en eergisteren	08
geeft aan dat een jaar 12 maanden heeft	08
noemt de maanden van het jaar in de goede volgorde	09
kent de volgende kalenderfeiten: 1 jaar = 52 weken, 1 jaar = 12 maanden, 1 maand is ca. 30 dagen, 1 jaar = 365 dagen	09
herkent verschillende notaties van data	09
gebruikt een verjaardagskalender	09
weet welke dag is en wijst die aan op de kalender	09
wijst bepaalde feesten en gebeurtenissen op de kalender aan	09

4.1. Lengte

wijst het juiste voorwerp aan bij begrippen als grote-kleine, lange-korte, hoge-lage, dikke-dunne	02
wijst de juiste afbeelding aan bij begrippen als grote-kleine, lange -korte, dikke-dunne, hoge-lager	02
vergelijkt twee lengtes met een groot verschil op het oog	02
maakt binnen een context (zoals een toren bouwen of iets tekenen) iets groter-kleiner, langer-korter, hoger-lager, dikker-dunner	03
legt twee lengtes naast elkaar om te vergelijken	03
wijst binnen een context aan wat bedoeld wordt met groot-groter-grootst, klein-kleiner-kleinst, lang-langer-langst, etc...	04
legt twee lengtes op de juiste manier naast elkaar om te vergelijken	04
meet een lengte met de stap of de voet op de juiste manier (afpassend)	04
ordent lengtes via vergelijken	05

vergelijkt lengtes met behulp van een touw of een strook	06
meet afpassend met een natuurlijke maateenheid als voet, schoen en een strook en bepaalt de uitkomst	07
vergelijkt lengtes op basis van meetgetallen	07
gebruikt de begrippen meter (m) en centimeter (cm) in de juiste context	08
geeft aan hoe groot een centimeter en een meter ongeveer is	08
heeft referenties van de meter en de centimeter (een grote stap, hoogte van een kamer, dikte van vinger, etc.)	08
meet afpassend aan de hand van de standaardmaat meter en de noteert de uitkomst in aantallen meters	08
gebruikt een meetlint (tot 100 centimeter) en een liniaal	08
meet lengte op en benoemt deze m.b.v. standaardmaten (meters en/of centimeters)	09

4.2. Gewicht

gebruikt de woorden licht en zwaar bij het optillen van voorwerpen	02
vergelijkt twee gewichten met een groot verschil met elkaar vergelijken (met gebruik van de handen)	03
wijst binnen een context aan wat bedoeld wordt met begrippen als zwaar-zwaarder	03
wijst binnen een context aan wat bedoeld wordt met begrippen als licht-lichter; zwaarst	04
vergelijkt voorwerpen op gewicht vergelijken en ordent deze	05
vergelijkt twee voorwerpen op gewicht door wegen met een balans	06
hanteert bij het gebruik van een balans het begrip even zwaar	06
ordent meerdere voorwerpen op gewicht door wegen met een balans	07

4.3. Inhoud

begrijpt binnen een context wat bedoeld wordt met begrippen als vol-leeg	03
vergelijkt twee bakken met een groot verschil in inhoud op het oog	04
vergelijkt inhouden via overgieten	05
hanteert een maatbeker zonder begrip van inhoudsmaten	06
vergelijkt inhouden door afpassen met behulp van een natuurlijke maateenheid als een kopje, een lepel of een schepje	07

5.1. Munten en bankbiljetten benoemen

herkent de munt van 1 euro	04
begrijpt dat je moet betalen als je iets koopt	04
betaalt binnen een context met hele euro's	04
herkent biljetten en munten als betaalmiddel	04
herkent de munt van 2 euro	05
stelt bedragen tot 10 euro samen met munten van 1 en 2 euro	06
herkent biljetten van 5 en 10 euro	07
stelt bedragen samen tot en met 10 euro met munten van 1 en 2 euro en een biljet van 5 euro	07
herkent biljetten van 20 en 50 euro	08
stelt bedragen samen tot en met 20 euro met munten van 1 en 2 euro en biljetten van 5 en 10 euro	08
betaalt binnen een context en weet wanneer je geld terugkrijgt	08
herkent de munten van 1, 2, 5, 10, 20 en 50 eurocent en weet dat deze munten minder waard zijn dan de munt van 1 euro	09
stelt bedragen samen tot en met 1 euro met munten van 1, 2, 5, 10, 20 en 50 eurocent	09
weet bij het betalen van ronde bedragen tot en met 20 euro hoeveel geld er teruggegeven wordt	09
stelt bedragen tot en met 10 euro samen met munten en biljetten, ook bedragen met een komma	10
begrijpt veelvoud van 5, 10, 20 en 50 in de context van geld bij het optellen van kleingeld	10
stelt bedragen tot en met 20 euro samen met munten en biljetten, ook bedragen met een komma	11

5.2. Bedragen aflezen, afronden en vergelijken

(her)kent het euroteken	05
weet hoe geldbedragen globaal eruit zien (bijv. prijsstickers in reclamefolders)	05
hanteert actief binnen een context begrippen als: (te) duur-duurder, goedkoop-goedkoper	06
leest ronde bedragen af tot en met 20 euro, noteert deze en vergelijkt deze	07
leest ronde bedragen af tot en met 100 euro, noteert deze en vergelijkt deze	08
rondt bedragen naar boven af in hele euro's	09
weet dat achter de komma de centen staan	09

Wonen en vrije tijd

1.2. Koken

kent de functie van de waterkoker door samen thee en cup-a-soup te maken	05
sniijdt groente zoals paprika, komkommer of prei in plakjes of reepjes	05
wast groenten en aardappels schoon	05
kneedt deeg met zijn handen en roert ingrediënten door elkaar	06
sniijdt groente zoals courgette en aubergine in stukjes	06
legt de benodigde spullen klaar voor het maken van een tosti	06
smeert zijn eigen boterham voor de tosti	06
stopt eten in de oven/magnetron en zet hem aan	06
benoemt vijf voorwerpen uit de keuken (weegschaal, (koeken)pan, pollepel, oven)	06
roostert brood in de broodrooster	07
opent pakken, potten en flessen met schroef dop	07
sniijdt groente op verschillende manieren (broccoli in roosjes, tomaat in partjes)	07
stelt een tijd in op de magnetron/oven	07
benoemt basisingrediënten van een avondmaaltijd (aardappels (rijst of pasta), vlees, groente)	07
benoemt het eten bij het zien van de verpakking (pak rijst, blik bonen)	07
ziet en beseft dat een pan, schaal of apparaat heet is en gaat daar voorzichtig mee om	08
maakt een tosti in het tosti-ijzer m.b.v. een stappenschema	08
leest tijd en temperatuur van een simpel geschreven instructie en voert dit in de magnetron (eenvoudig stappenplan)	08

gaat voorzichtig om met scherpe messen (snijden, ook in de buurt van anderen)	08
geeft het verschil aan tussen gezonde en ongezonde voeding met voorbeelden van etenswaren	09
bakt brood in een broodbakmachine met een kant en klaar pak (met een simpel geschreven instructie)	09
benoemt de regels rondom hygiëne bij het koken (schoon mes, schort, muts, schoon aanrecht)	09
vertelt hoe er zorgvuldig en veilig kan worden omgegaan met apparaten die heet worden	09
werkt veilig met een elektrisch fornuis (evt. met hulpmiddelen)	09
roert met een garde een mix of sausje totdat de klonten helemaal weg zijn	10
gebruikt de mixer om ingrediënten te mengen en te kneden	10
stelt m.b.v. een (kook)wekker de gewenste kooktijd in en houdt deze bij	10
snijdt het vlees en gebruikt hiervoor een aparte plank	10
bepaalt de stand van een elektrisch fornuis	10
bereidt drie warme dranken (soep, koffie, thee)	10
bedient adequaat een gasfornuis met automatische ontsteker	11
controleert altijd na het koken of het gas uit staat	11
opent blikken met een blikopener	11
bakt eieren in de pan	11
benoemt dat ijzere voorwerpen nooit in een magnetron mogen	11
bereidt kant-en-klaar producten met een stappenschema (oven en/of magnetron)	11
frituurt snacks in een frituurpan en kan zonder gevaar het mandje bedienen	11
bakt vlees, aardappeltjes in een pan (regelmatig omdraaien en redelijke in kunnen schatten of het gaar is)	12
kookt groente, aardappels, rijst en pasta's m.b.v. een stappenschema (inclusief afgieten in een vergiet)	12
bereidt drie warme gerechten met behulp van een recept uit een kookboek of van een verpakking (geschreven)	12

3.1. Kleding aantrekken en verzorgen

werkt mee als zijn jas of ander kledingstuk wordt aangetrokken	01
hangt zijn jas op de juiste plek op de kapstok	02
vindt zijn eigen jas op de kapstok	02
trekt op eigen initiatief een jas aan als hij naar buiten gaat	03
doet een ritssluiting dicht	04
trekt klittenbandschoenen aan en uit	04
trekt een hemd, T-shirt of trui aan	04

Seksuele vorming

1. Lichamelijke ontwikkeling en lichaamsbeeld

herkent zichzelf in de spiegel en van een foto	01
wijst bij zichzelf de verschillende lichaamsdelen aan als hier naar gevraagd wordt, inclusief de geslachtsdelen (hoofd, benen, armen, etc...)	01
wijst bij anderen de belangrijkste lichaamsdelen aan als hier naar gevraagd wordt (armen, benen, mond)	02
wijst op een foto de belangrijkste lichaamsdelen aan, inclusief de geslachtsdelen (van voren gezien)	02
wijst op een foto de belangrijkste lichaamsdelen aan (van achteren gezien)	03
benoemt de verschillende lichaamsdelen bij zichzelf, inclusief de geslachtsdelen	03
herkent verschillende lichaamsvormen (andere kleur haar, huidskleur, groter/kleiner)	03
benoemt meer specifieke lichaamsdelen (elleboog, scheenbeen, schouder)	04
herkent en benoemt functies van verschillende lichaamsdelen	04
weet dat sommige delen van het lichaam fijn zijn om aan te raken	04
weet dat lichamen groeien en veranderen gedurende het leven	04
herkent van afbeeldingen de verschillende stadia van lichamelijke ontwikkeling (van baby tot bejaarde) en geeft aan waar hij zelf zit	05
benoemt dat er verschillen tussen mensen zijn in de lichamelijke ontwikkeling (groot/klein, dik/dun)	05
weet dat er verschillen tussen mensen zijn in de lichamelijke ontwikkeling en weet dat dit normaal is	06
herkent en benoemt de lichaamsdelen die te maken hebben met de seksuele ontwikkeling (borsten, penis, vagina)	07
benoemt dat er verschillen tussen mensen zijn wat betreft deze lichaamsdelen (grote/kleine borsten/penis, wel/niet besneden)	07
weet qua hygiëne hoe om te gaan met eigen geslachtsdelen	07
herkent de voortplantingsfuncties van de uitwendige geslachtsorganen van mannen en vrouwen	08
weet dat hij trots mag zijn op zijn eigen lichaam	08
weet dat het aanraken van geslachtsdelen en andere gevoelige lichaamsdelen en/of het zien van seksueel getint materiaal (erotische plaatjes) gevoelens van (seksuele) opwindning kunnen oproepen	09
weet wat de puberteit is en weet dat lichamen tijdens de puberteit veranderen	09

2. Voortplanting

weet dat hij/zij een jongen of een meisje is	01
wijst naar eigen geslachtsdeel als hier naar gevraagd wordt	01
herkent verschillen tussen jongens en meisjes	02
benoemt verschillen tussen jongens en meisjes	03
benoemt eigen geslachtsdeel op eigen manier	03
weet dat een man en vrouw samen een kind kunnen krijgen	04
heeft een basale notie van menselijke voortplanting (baby komt uit buik van vrouw)	04
heeft een basale notie van menselijke voortplanting (een zwangerschap kan volgen als partners seksuele gemeenschap hebben)	05
benoemt dat alleen vrouwen kinderen kunnen krijgen	05
herkent verschillende manieren van voortplanten bij dieren (zogend, ei)	06
herkent dat er verschillende manieren zijn om kinderen te krijgen (geslachtsgemeenschap, adoptie, pleegkind)	07
heeft basale kennis van bevruchting en voortplanting (weet dat een zaadje van de man en een eitje van de vrouw bij elkaar komen)	08
weet dat maandelijks bloedverlies bij vrouwen voorkomt en dat dit te maken heeft met kinderen kunnen krijgen	08
weet dat (spontane) erecties en zaadlozingen bij mannen voorkomt en dat dit te maken heeft met kinderen kunnen krijgen	08
vertelt over verschillende manieren van voortplanten bij dieren	08
herkent bij zichzelf maandelijks bloedverlies en vraagt om hulp	09
gebruikt met hulp op een goede manier maandverband	09
herkent bij zichzelf zaadlozingen en vraagt om hulp bij verschonen (van bijvoorbeeld ondergoed)	09

3. Seksueel gedrag en seksuele weerbaarheid

geeft met een reactie aan wat bij aanraking een fijn en een vervelend gevoel geeft (non-verbaal of met geluiden)	01
geeft aan dat niet iedereen zijn lichaam mag aanraken ('mijn lichaam is van mij'-houding)	01
zegt duidelijk 'nee' wanneer hij iets niet wil	02
kan uit een voor hem vervelende situatie weglopen	02
weet bij wie je naakt kunt zijn en wanneer (in de badkamer, tijdens verkleeden in zwembad)	02
weet wie je aan mag raken en waar je deze personen aan mag raken (zoenen, knuffelen)	03
aanvaardt het als een ander 'nee' zegt als je hem aanraakt	03
weet waar en wanneer het wel of niet gepast is om je geslachtsdelen aan te raken (masturbatie in bed en in bad/douche)	03
herkent dat het aanraken van het lichaam van anderen mag als de ander het goed vindt en van dezelfde leeftijd is	04
weet dat er mensen (volwassenen en jongeren) zijn die aardig doen, maar seksueel overschrijdende bedoelingen kunnen hebben	04
weet dat wanneer iemand hem heeft aangeraakt terwijl hij dit niet wilde, hij dit moet vertellen aan een ouder of leerkracht	04
heeft kennis van verschillende vormen van seksueel gedrag (zoenen, knuffelen, vrijen, gemeenschap)	05
benoemt dat het laten zien van eigen geslachtsdelen aan anderen in het openbaar niet gepast is (privé)	05
kent de grenzen bij het experimenteren met seksualiteit (dwang, pijn, machtsmisbruik)	05
gaat niet over de grenzen van een ander heen op seksueel gebied	05
benoemt en herkent gevoelens van seksuele opwindning (vlinders in de buik, erectie, stijve tepels, nat worden)	06
weet wat er bedoeld wordt met seksueel misbruik	06
reageert op een adequate manier wanneer onbekende volwassenen vreemde vragen stellen (beleefd zeggen dit niet te willen, weglopen)	06
weet bij wie hij hulp kan vragen bij seksueel overschrijdend gedrag/ervaringen	06
heeft kennis over masturbatie (sociale regels, hygiëne)	07
weet dat seks op televisie of op internet onrealistisch is en vraagt een betrouwbare volwassene om uitleg (wat is seks, welke beelden zijn onrealistisch)	07
weet dat seksueel getinte kleding door sommige mensen anders geïnterpreteerd kan worden (bijvoorbeeld als seksueel beschikbaar)	08
benoemt dat seksuele gevoelens normaal zijn en dat je hiervan mag genieten	08
weet dat eigen (seksuele) tekstberichten via social media anders geïnterpreteerd kunnen worden	08
kan zelf een keuze maken om wel of geen seks te hebben (seksuele carrière)	09
weet op welke manier(en) je veilige geslachtsgemeenschap kunt hebben	09
plaatst geen seksueel getinte foto's of filmpjes op social media	09
zegt nee wanneer er op internet seksuele vragen gesteld worden door onbekenden en meldt dit bij een vertrouwde volwassene	09

4. Relatievorming en seksuele diversiteit

herkent gezins- en familieleden	01
geeft door middel van 'ja' of 'nee' aan of hij iemand aardig/lief vindt	01
benoemt gezins- en familieleden	02
weet dat fysieke nabijheid (knuffelen, troosten) prettig kan zijn en dat dit normaal is	02
kent tederheid en fysieke nabijheid als uitingen van liefde en affectie	02
benoemt hoe zijn gezin/systeem eruit ziet	03
gaat op een vriendelijke manier om met leeftijdsgenoten	03
benoemt de verschillende banden binnen de eigen familie (vader, moeder, oom, tante, broers en zussen)	04
benoemt verschillende soorten relaties (familie, vriendschap)	04
weet dat je verliefd kunt worden op jongens én meisjes	04
weet het verschil tussen verliefdheid en iemand aardig/lief vinden	05
kan zijn eigen gevoelens rondom verliefdheid en vriendschap uitdrukken in woorden en affectie (iemand heel lief vinden etc...)	05
benoemt activiteiten die meestal door jongens of meisjes gedaan worden	05
weet dat je vrienden kunt zijn met iemand van het eigen en het andere geslacht	06
weet dat gedrag wat bij een jongen of meisje 'hoort' niet vastligt	06
weet dat er verschillende soorten relaties, gezinnen en samenlevingsvormen bestaan (gezinnen met een vader en/of moeder, etc...)	06
kent de begrippen vriendschap, verliefdheid, verkering, en liefde	07
weet wat de begrippen homoseksualiteit en lesbisch inhouden	07
reageert respectvol op verschillen in rolgedrag van jongens en meisjes (niet lachen om jongens die meisjesachtig spelen en andersom)	07
kent de verschillen tussen vriendschap, verliefdheid, verkering en liefde en herkent dit ook bij zichzelf	08
kent de begrippen trouwen, scheiden en samenwonen	08
weet dat je verliefd kunt worden op iemand die niet verliefd is op jou	08
weet dat jongens en meisjes dezelfde seksuele rechten hebben	08
uit op een adequate manier gevoelens van verliefdheid (loopt niet de hele tijd achter diegene aan, houdt het soms voor zich)	09
vraagt op een adequate manier aan een ander of deze verkering zou willen met hem	09
kan globaal vertellen over een eigen toekomst met betrekking tot relaties en kinderen krijgen	09
benoemt wat het eigen gezin van hem/haar verwacht als jongen/meisje (= genderrol, zoals ten aanzien van gezin, studie en werk)	09

Leren leren: Werkhouding en aanpakgedrag

plannen en organiseren

Kent de vijfhoekpictogrammen die in de klas worden	03
kent de vijfhoekpictogrammen die in de klas worden gebruikt actief	04
Bedenkt een voorwerp dat nodig is bij een bekende taak en pakt dit	05
Bedenkt 4 voorwerpen die nodig zijn bij een bekende taak en pakt deze	06
pakt 5 voorwerpen voor een onbekende taak aan de hand van een takenlijst (in pictogrammen)	07
Pakt voor twee onbekende taken alle voorwerpen a.d.h.v. takenlijsten (in pictogrammen)	08
Rond een taak af als de tijd verstreken is, bij een afgesproken tijdsplanning	08
Bedenkt hoe een bekende taak aan te pakken en maakt een stappenplan (max. 3 stappen)	09
Wisselt, tijdens het doen van twee taken, van taak op een afgesproken tijdstip	09
Bedenkt hoe een bekende taak aan te pakken en maakt een stappenplan (4-6 stappen)	10
wisselt, tijdens het doen van drie taken, twee keer van taak op afgesproken tijdstippen	10
beschrijft hoe twee taken achter elkaar te doen in een taakplanning	11

Schat in hoeveel taken in een half uur gedaan kunnen worden	11
Beschrijft hoe vier taken achter elkaar te doen in een taakplanning	12
Schat in hoeveel taken in een uur gedaan kunnen worden en maakt een taakplanning	12

Taakaanpak

pakt een voorwerp in opdracht van de begeleider	01
zet een voorwerp terug in opdracht van de begeleider	01
volgt de betekenis op van een verwijzer na een aanwijzing van de begeleider (voorwerp, picto, foto)	02
zet een voorwerp terug op de juiste plek	02
gaat zorgvuldig met materiaal om	03
luistert en kijkt naar de uitleg van een werkopdracht	03
wijst aan waar hij moet beginnen	03
geeft aan dat hij klaar is met een taak (puzzel, werkblad)	03
begint zelfstandig te werken aan een bekende taak	04
begint direct na de uitleg met zijn taak	04
herhaalt de opdracht die hem is gegeven (wat ga je nu doen?)	04
pakt zijn spullen in opdracht van de begeleider	05
ruimt zijn spullen op de juiste plek op in opdracht van de begeleider	05
begint aan een taak pas na de gehele instructie van de begeleider	05
werkt van links naar rechts en van boven naar onder	05
durft een onbekende taak te beginnen	05
herhaalt een eenvoudig 3-stappenplan	05
bedenkt welke spullen nodig zijn voor een taak en verzamelt deze	06
kijkt hoe de begeleider een taak aanpakt, en neemt deze aanpak over	06
voert alle delen van een taak volgens een eenvoudig stappenplan uit (slaat niets over)	06
maakt een korte opdracht af	06
voert twee logisch op elkaar volgende taken achter elkaar uit	07
plant met hulp van de begeleider, twee verschillende taken vanuit 1 vakgebied	07
controleert na een verwijzer aan het einde van de taak of alles is uitgevoerd	07
voert twee verschillende taken achter elkaar uit	08
controleert aan het einde van de taak of alles is uitgevoerd (of ingevuld)	08
controleert of zijn werk aan één vooraf gestelde concrete eis voldoet (aantal, grootte)	08
maakt met begeleiding een stappenplan	08
bedenkt en vertelt hoe hij de taak gaat aanpakken (maakt een eigen stappenplan)	09
voert 3 taken achter elkaar uit	09
verzamelt en ruimt tussendoor spullen (op) voor meerdere taken	09
controleert tijdens de taak of alles wordt uitgevoerd	09
vertelt het belang van een opgeruimde werkplek bij het uitvoeren van een taak	09
verbetert de manier waarop hij een taak uitvoert nadat hem getoond of verteld is hoe dat moet	09
maakt een eigen stappenplan over hoe hij een grote taak uitvoert	10
zet aan de hand van een taakbeschrijving alle benodigde spullen voor de hele taak klaar (recept, schoonmaakwerk)	10
zoekt bij een fout met hulp naar een oorzaak (cake is mislukt, oven te hoog)	10
plant met hulp van de begeleider het eigen werk voor twee uur voor verschillende taken	10
controleert of zijn werk aan één vooraf gestelde kwaliteitseis voldoet (helemaal glad)	10
begint op het juiste moment uit zichzelf aan een taak	10
plant met hulp van de begeleider, het eigen werk voor een dagdeel voor verschillende taken (taal, techniek)	11
houdt bij meerdere taken het overzicht van wat wanneer moet gebeuren (agenda, actielijstje)	11
kijkt na een taak of hij alles goed heeft gedaan en bij een fout naar de oorzaak	11
loopt naar begeleider toe voor nieuwe taak wanneer taak is afgerond	11
controleert of zijn werk aan meerdere vooraf gestelde eisen voldoet	11
geeft aan wat hij wel en niet verwacht te kunnen	11
stelt zichzelf een doel qua tijd van een bekende taak (hoeveel werk in een uur)	12
stelt prioriteiten wanneer er meerdere dingen tegelijk moeten gebeuren	12
bedenkt zelf hoe een echte werktaak moet worden voorbereid en uitgevoerd	12
stelt zijn vooraf gemaakte stappenplan bij tijdens het werk	12
vertrouwt zichzelf om alle onbekende taken na uitleg zelfstandig en met succes uit te voeren	12

Reflectie op werk

vertelt aan de hand van een foto wat hij eerder heeft gedaan	04
is trots op een taak die hij heeft afgerond	04
geeft aan wat voor taak hij leuk vindt om te doen	05
geeft aan wanneer een taak voor hem te moeilijk is	05
geeft aan welke onderdelen van een taak hij leuk vond om te doen	06
geeft aan wat hij kan en moeilijk vindt bij een bekende taak	06
is betrokken bij het nabespreken van eigen werk	07
zoekt een fout op als de leerkracht vraagt nog eens goed te kijken	07
beoordeelt achteraf met hulp van stappenplannen, alle deelstappen van de gemaakte taak	08
beoordeelt de kwaliteit van de gemaakte taak (goed, bijna goed, niet goed)	08
vertelt na afloop van een taak wat hij heeft gedaan	09
vertelt waarom de taken die hij uitvoert belangrijk zijn om te leren	09
onderbouwt zijn mening over de kwaliteit van de gemaakte taak (goed, omdat)	09
reageert zonder boos te worden op kritiek op zijn werk	10
beoordeelt achteraf alle deelstappen van de gemaakte taak	10
kijkt naar en praat over overeenkomsten en verschillen tussen eigen en andermans werk	10
vertelt wat er beter ging dan de vorige keer (stelt vorderingen bij zichzelf vast)	10
vertelt dat er iets is fout gegaan	10
laat uit zichzelf zijn werk controleren	10
vertelt waarom iets fout is gegaan	10
achterhaalt verschillende oorzaken voor succes of falen	11
beoordeelt de kwaliteit van zijn eigen werk schriftelijk (portfolio)	11
vertelt in een paar stappen hoe hij zijn taak heeft aangepakt	11

Hulp vragen

vraagt de begeleider om hulp als hij niet verder kan	03
vraagt hulp aan verschillende bekende volwassenen in een bekende omgeving (begeleider)	04
hanteert de afgesproken regel om hulp te vragen (vinger opsteken, naar tafel van begeleider lopen)	04
wacht rustig enkele minuten op hulp wanneer de begeleider heeft aangegeven dat hij zo komt	05
brengt duidelijk onder woorden wat hij wil weten	06
wacht rustig enkele minuten om hulp te vragen wanneer de begeleider in gesprek is	06
vraagt een medeleerling om hulp als hij niet verder kan	07
schat in wanneer iemand om hulp gevraagd kan worden en wanneer je moet wachten	07
vraagt van te voren uitleg wanneer de taak niet duidelijk is	08
geeft aan dat hij een uitleg niet begrijpt	08
vraagt onbekende volwassenen om hulp in een bekende situatie	09
vraagt onbekende volwassenen om hulp in een onbekende situatie	10
geeft aan wat hij in een uitleg niet begrijpt	11

Zelfstandig (door)werken

werkt 2 tot 3 minuten zelfstandig aan een taak	03
beseft tijdens een taak dat hij een probleem heeft (blad is vol)	03
zet door nadat hij een fout heeft gemaakt na aansporing van een volwassene	04
maakt een bekende taak zelfstandig af (puzzel, kleurplaat)	04
praat niet tijdens uitvoeren van een taak als dit hem gevraagd wordt	04
werkt 5 minuten zelfstandig aan een taak	04
maakt een korte, voorgestructureerde opdracht af zonder te stoppen	05
werkt 10 minuten zelfstandig aan een bekende taak	05
voert een bekende, steeds terugkerende taak zelfstandig uit	06
vertelt in welke tijd een taak af moet zijn (kleurenklok, time-timer)	06
maakt taken af die hij niet leuk vindt	06
probeert de taak nog een keer wanneer deze de eerste keer niet lukt	07
wil een taak afmaken tot het helemaal klaar is	07
lost een klein materiaalprobleem op zonder anderen te storen (potlood, slijpen, achterkant van vel)	07
maakt voorgestructureerde opdrachten zonder te stoppen af (alles ligt klaar)	08
zoekt een oplossing of ander werk als hij vastloopt (wachtwerkje, stuk over slaan)	08
werkt een half uur zelfstandig aan een taak	08
maakt een langdurige opdracht af als daar af en toe aanwijzingen voor worden gegeven	09
kiest een andere oplossing wanneer de gekozen manier niet werkt	09
volgt een stappenplan (in picto's of geschreven) om een grote taak uit te voeren	09
voert nieuwe werkzaamheden uit zonder tegensputteren	09
geeft aan op welk gebied een probleem zich voordeed en welke oplossing gekozen is (bij materiaal, taak of samenwerking)	10
schakelt soepel wanneer een ander onverwacht zijn taak wijzigt	10
blijft vriendelijk als hij lang achter elkaar moet werken	10
zet zich langere tijd in voor werk dat hij niet leuk vindt / dat niet lukt (houdt stage vol)	10
zet door wanneer een taak niet onmiddellijk lukt en vraagt hulp wanneer het echt niet lukt.	10
houdt zelf de tijd in de gaten om op tijd het werk af te krijgen	11
werkt netjes en/of snel, afhankelijk van de eisen die aan de taakuitvoering gesteld worden	11
slaat een deel van het werk over als ze niet verder kunnen en gaat vervolgens verder (indien mogelijk)	11
kiest een andere oplossingsstrategie als de bedachte strategie niet werkt	11
begint aan een volgende taak waarvan hij weet dat hij deze zelfstandig mag en kan doen	11

Samenwerken

voert met een medeleerling een opdracht uit	05
voert met een medeleerling/collega een opdracht uit en past het werktempo aan	06
helpt uit eigen initiatief anderen bij het uitvoeren van een taak (even helpen tillen)	07
werkt langere tijd samen met medeleerlingen bij het uitvoeren van een gezamenlijke opdracht	08
accepteert dat hij een minder leuk deel van een grote groepsopdracht moet doen (tafels schoonmaken bij het opruimen van de klas)	09
voert zonder aansporing zijn deel van de taken uit bij het samenwerken met een medeleerling/collega	09
maakt met medeleerlingen een taakverdeling en neemt hierbij ook minder leuke taken op zich	10
doet aan een ander voor hoe de taak gedaan moet worden	10
luistert naar een ervaren collega wanneer samen een taak moet worden uitgevoerd	11
helpt uit zichzelf een ander die hulp nodig heeft bij het uitvoeren van een taak	11
maakt afspraken over wie wat doet en houdt zich hier aan	12
vertelt een collega waarmee hij samenwerkt dat deze een taak nog moet doen	12
geeft aanwijzingen aan iemand die het niet goed doet	12

Werkhouding

trekt aandacht van de begeleider	01
kent de betekenis van één vaste regel op pictogram	01
gaat naar de begeleiders toe als er hulp nodig is	02
kent de betekenis van 2 vaste regels op pictogram	02
gaat voorzichtig met materiaal om	02
vraagt rustig om hulp, wanneer nodig	03
kent de betekenis van 4 vaste regels op pictogram	03
zet de spullen terug als de taak klaar is	03
hanteert de afgesproken regel	04
houdt zich aan één nieuwe regel	04
gebruikt het materiaal dat nodig is voor de taak	04
werkt 5 minuten met andere leerlingen aan een bekende taak	05
weet wanneer de begeleider beschikbaar is voor hulp en wanneer niet	05

kan een bekende regel toepassen in meerdere situaties als dat vooraf gevraagd wordt door de begeleider	05
maakt de taken af, ook als de leerling ze niet leuk vindt	05
werkt 10 minuten met een andere leerling samen aan een bekende taak, op basis van een gegeven taakverdeling	06
weet in elke situatie wie en wanneerom hulp gevraagd mag worden volgens de afgesproken regels	06
bedenkt zelf een relevante regel waar de leerling zich tijdens het werk aan gaat houden	06
probeert de taak nog een keer als het de eerste keer niet lukt	06
werkt 20 minuten met een andere leerling samen aan een bekende taak, op basis van een gegeven taakverdeling	07
zet zich in om de taak kwalitatief goed af te ronden	07
maakt voor een bekende taak (3-4 stappen) met een ander leerling een taakverdeling en voert de taak samen uit	08
gaat harder werken als het werk niet af dreigt te komen	08
maakt voor een bekende taak (3-4 stappen) met meer dan 2 andere leerlingen een taakverdeling en voert de taak samen uit	09
zet zich langere tijd in voor werk dat niet leuk gevonden wordt	09
wijkt af van de taakverdeling als gemerkt wordt dat de ander hulp nodig heeft	10
wijkt af van de taakverdeling om te zorgen dat beter opgelopen kan worden met de andere leerling	11
maakt een taakverdeling waarbij rekening gehouden wordt met de kwaliteiten van zichzelf en van de andere leerling	12

Bewegingsonderwijs

Balanceren

loopt stabiel zonder te vallen	01
stapt over een verhoging van 5 cm zonder te vallen	01
glijdt liggend van een schuine bank (op de eerste sport van het wandrek)	01
loopt over twee halfhoge, naast elkaar staande banken (breed oppervlak)	02
schopt tegen een bal zonder te vallen	02
glijdt zittend van een schuine bank (op de eerste sport van het wandrek)	02
loopt over twee naast elkaar staande banken (breed oppervlak)	03
stapt een halfhoge bank op en af	03
glijdt zittend van een schuine bank (op de eerste sport van het wandrek) met afsprong	03
loopt over een bank	04
stapt een bank op en af	04
staat 3 seconden op het voorkeursbeen	04
loopt over een halfhoge smalle balk (bijv. een omgekeerde halfhoge bank)	05
staat 3 seconden op het niet-voorkeursbeen	05
loopt over een smalle balk (bijv. een omgekeerde bank)	06
loopt over een wipwap-bank	06
loopt over blokken op de grond	06
loopt achterwaarts over twee naast elkaar staande banken (breed oppervlak)	06
passeert een medeleerling lopend op twee naast elkaar staande banken (breed oppervlak)	06
loopt achterwaarts over een bank	07
loopt over een bewegende bank	07
loopt over een schuine bank (op de eerste sport van het wandrek)	07
passeert een medeleerling lopend op een bank	07
loopt over een schuine bank (op eerste sport van het wandrek) naar boven en beneden	08
maakt een halve draai op een smalle balk (omgekeerde bank)	08
komt tot hurkzit en weer overeind op een bank	08
staat 10 seconden op een been met de ogen dicht	08
loopt over een bank op 1 meter hoogte	09
maakt met een medeleerling een 'stoeltje' (onderpersoon zit op verlaagde kast, bovenpersoon staat in balans op bovenbenen v/d ander)	09
loopt over een evenwichtsbalk van 1 meter hoog	10
loopt over een brug met gelijke leggers van 1 meter hoog	11
maakt met een medeleerling een 'stoeltje' (onderpersoon staat, bovenpersoon houdt één hand los)	11
loopt over een brug met gelijke leggers van 1,5 meter hoog	12

Klimmen

staat op de eerste sport van een groot klimraam	01
loopt met handen en voeten een gewone trap op	01
verplaatst zich zijwaarts op het klimraam op de eerste sport	02
loopt staand een trap met leuningen op	02
klimt tot de helft omhoog in het klimraam in de schuine stand	03
klimt alternerend 3 sports omhoog in het klimraam in de schuine stand	04
loopt alternerend (1 voet per tree) een trap met leuningen op	04
klimt tot de helft omhoog, opzij en naar beneden in het klimraam in schuine stand	05
klimt tot de hoogste sport in het klimraam in schuine stand	05
klimt alternerend tot de hoogste sport omhoog in het klimraam in de schuine stand	06
klimt alternerend tot de hoogste sport opzij in het klimraam in de schuine stand	06
klimt alternerend tot de hoogste sport naar beneden in het klimraam in de schuine stand	06
klimt tot de helft omhoog in het klimraam in de rechte stand	06
klimt tot de helft omhoog in het zwengelraam	06
klimt alternerend tot de helft omhoog, opzij en naar beneden in het klimraam in rechte stand	07
klimt alternerend tot de hoogste sport omhoog in het klimraam in de schuine stand (2)	07
klimt tot de helft omhoog, opzij en naar beneden in het zwengelraam	07
klimt vanaf een bank op de knoop van een touw	07
klimt alternerend tot de hoogste sport omhoog in het klimraam in rechte stand	08
klimt alternerend tot de hoogste sport opzij in het klimraam in rechte stand	08
klimt alternerend tot de hoogste sport naar beneden in het klimraam in rechte stand	08
klimt alternerend tot de hoogste sport omhoog, opzij en naar beneden in het zwengelraam	08
gaat halverwege door het klimraam in rechte stand en gaat aan de andere kant weer naar beneden	08
springt vanaf de grond op de knoop van een touw	08
klimt alternerend tot de hoogste sport omhoog, opzij en naar beneden in het zwengelraam (2)	09
klimt zijwaarts via knopen in de touwen	09

klimt in een klimraam in rechte stand waarbij steeds een sport wordt overgeslagen	10
klimt 2 slagen in een touw met knopen	10
klimt in een zwengelraam waarbij steeds een sport wordt overgeslagen	11
klimt 2 slagen in een touw zonder knopen	11
klimt op een zelf gekozen wijze omhoog en naar beneden in een touw	11
klimt over de hoogste sport van het klimraam en gaat aan de andere kant weer naar beneden	12
klimt met slagen omhoog in een touw en gaat zonder glijden naar beneden	12

Zwaaien en duikelen

zit op een schommel met een groot zitvlak	01
schommelt op een plank in een touw met iemand erachter	02
wacht met afstappen van de schommel totdat deze stilstaat	03
hangt 3 seconden aan de ringen, een trapezestok of een rekstok	03
schommelt vanuit achterzwaai	04
duwt met twee handen een medeleerling op de schommel	04
zwaait met duwtje van de leerkracht vanaf de grond aan een trapezestok	04
hangt 10 seconden aan de ringen, een trapezestok of een rekstok	04
hangt 3 seconden aan een touw met een knoop	04
schommelt vanuit achter- en voorzwaai	05
schommelt zittend op een touw met knoop wanneer een ander duwt	05
zwaait door zelf af te zetten vanaf de grond aan de trapezestok	05
duwt zichzelf op aan een rekstok tot borsthoogte en blijft 3 seconden steunen	05
hangt 10 seconden aan een touw met een knoop	05
remt een schommelbeweging af	06
vergroot de zwaai op een schommel door in de voorzwaai naar achteren te hangen	06
duwt een medeleerling en houdt rekening met wensen van de ander	06
zwaait van mat naar mat (20 cm uit elkaar) aan de trapezestok	06
duwt zich op aan een rekstok op borsthoogte en blijft 10 seconden steunen	06
schommelt staand op een schommel	07
pakt de schommel van een medeleerling vast en loopt mee tot de schommel stil hangt	07
stopt met zittend zwaaien op een touw door uitzwaaien en slepen	07
zwaait van mat naar mat met een touw	07
zwaait van bank naar mat (20 cm uit elkaar) aan de trapezestok	07
springt uit vanuit zittend zwaaien	08
stopt met hangend zwaaien door slepen	08
zwaait hangend aan de ringen door te lopen en voeten een stukje op te tillen	08
zwaait van bank naar mat (50 cm uit elkaar) aan de trapezestok	08
voorkomt botsingen tijdens touwzwaaien door een bepaalde richting te kiezen	08
springt op bij hangend zwaaien	09
springt af vanuit hangend zwaaien in het afzetvlak	09
schommelt staand op een touw	09
zwaait aan de rekstok op reikhoogte	09
zwaait van bank naar bank aan de trapezestok	09
zet krachtig af bij hangend zwaaien	10
zwaait van kast naar mat aan de trapezestok	10
duikelt achterover aan de rekstok op borsthoogte	10
springt af vanuit hangend zwaaien in achterzwaai	11
zwaait in de ringen en maakt een halve draai in in de voorzwaai	11
zwaait van kast naar bank aan de trapezestok	11
hangt aan twee knieën aan de rekstok met handen vast	11
duikelt achterover aan ringen	11
duikelt voorover aan rekstok op borsthoogte	11
zwaait in de ringen en maakt een halve draai in en uit in de voorzwaai	12
landt vanuit een zwaai over een lijn	12
zwaait van bank naar bank aan de trapezestok (2)	12
hangt aan twee knieën aan de rekstok met handen los	12
duikelt achterover aan twee touwen	12
duikelt voor- en achterover aan de ringen	12
zwaait en duikelt aan de rekstok	12

Rollen

rolt op zijn buik en rug heen en weer	01
rolt volledig rond van buik naar rug naar buik	02
schommelt vanuit hurkzit op de rug waarbij knieën worden vastgehouden	02
maakt koprol vanuit spreidstand tot langzit	03
maakt koprol vanuit hurkzit tot langzit vanaf een hellend vlak (verhoging van circa 20 cm onder einde van de mat)	04
maakt een koprol achteruit vanaf een hellend vlak (verhoging van circa 20 cm onder einde van de mat)	04
maakt een koprol achteruit op een vlakke mat	05
maakt een koprol vanuit hurkzit tot langzit op vlakke mat	06
maakt een koprol vanuit hurkzit tot hurkzit	07
maakt een serie koprollen achter elkaar	08

maakt een koprol over een kleine verhoging (touw/stok)	09
maakt een zweefrol met aanloop op een dikke mat op banken	10
maakt een handstand oplopend tegen de muur	10
maakt een zweefrol zonder dikke mat	11
maakt een handstand	11
maakt een handstand-doorrol	12

Springen

doet een poging tot springen	01
jojoot met vaste handensteun (kast) op een veerplank of trampoline (vrije sprongen)	01
springt met gebogen benen op de plaats	02
springt over een lijn (loopspringen)	02
jojoot op een trampoline of minitrampoline (vrije sprongen)	02
landt op zijn voeten en kan meteen weer verder gaan	03
springt met 2 benen naast elkaar 5 keer sprongen voren	03
landt op zijn voeten zonder te vallen	04
springt met 2 benen naast elkaar 5 keer opzij	04
springt en landt met twee voeten tegelijk	04
springt bij minimaal 3 matten van mat naar mat (20 cm, loopspringen)	04
veert op een minitrampoline (vrije sprongen)	04
springt met 2 benen naast elkaar 5 keer naar achteren	05
springt met 2 benen naast elkaar over een stok op de grond	05
springt vanaf een springplank naar een mat (20 cm, loopspringen)	05
springt vanaf een bank (diepspringen)	05
springt op een schuine minitrampoline (vrije sprongen)	05
draait springtouw over eigen hoofd (touwte springen)	05
hinkelt 3 keer op het voorkeursbeen	06
springt van mat tot mat over een slootje van 50 cm (loopspringen)	06
maakt loopsprong (afzetten en landen met één voet, loopspringen)	06
springt over een wiegend touw (touwte springen)	06
draait springtouw over eigen hoofd en springt erover (touwte springen)	06
hinkelt 3 keer op het niet-voorkeursbeen	07
maakt spreidsprong op de plaats	07
springt vanaf een springplank naar een mat (50cm, loopspringen)	07
springt uit stilstand van de kast op een landingsmat (diepspringen)	07
springt over kronkelend touw (touwte springen)	07
hinkelt 10 keer (op het voorkeurs en op niet-voorkeursbeen)	08
springt over een slootje van 1 meter vanaf een springplank (loopspringen)	08
springt over banken (loopspringen)	08
springt vanaf een kast van 1 meter hoog (diepspringen)	08
springt op de plaats synchroon met medeleerling (vrije sprongen)	08
springt van een minitrampoline op een mat (50 cm, vrije sprongen)	08
loopt onder draaiend springtouw door (touwte springen)	08
maakt een wendsprong vanaf de grond over een bank (steunspringen)	09
springt over een elastiek van 50 cm hoog vanaf een springplank (loopspringen)	09
springt 3 keer in een springtouw dat door anderen gedraaid wordt (touwte springen)	09
maakt een wendsprong vanaf de grond over een lage kast (steunspringen)	10
springt vanuit aanloop over een elastiek van 30 cm hoog (loopspringen)	10
springt 3 keer touwtje in een zelfgedraaid springtouw (touwte springen)	10
springt vanaf een hoge kast (diepspringen)	11
springt op de (mini)trampoline met trucs als hurk-spreid (vrije sprongen)	11
springt vanuit aanloop over een elastiek van 50 cm hoog (loopspringen)	11
springt vanuit aanloop 1½ meter verder (loopspringen)	11
springt samen met een medeleerling 5 keer touw terwijl anderen draaien (touwte springen)	11
springt kaatsend (met tussensprongetje) in een draaiend springtouw (touwte springen)	11
springt vanaf een trampoline met een wendsprong over een hoge kast (steunspringen)	12
maakt een radslag vanuit stand over een schuine bank (steunspringen)	12
springt vanaf een trampoline in spreidsprong over een lage bok (steunspringen)	12
springt met twee voeten van de springplank op de kast (vrije sprongen)	12
springt vanuit aanloop twee meter verder (loopspringen)	12
springt vanuit aanloop over een elastiek van 80 cm hoog (loopspringen)	12
springt zelf touwtje (touwte springen)	12

Gooien en vangen

rolt zittend een grote bal naar een ander	01
volgt een zelfopgegooide ballon met de ogen	01
rolt staand een grote bal naar een ander	02
pakt een grote bal wanneer deze naar hem toegerold wordt	02
gooit bovenhands met 2 handen	03
gooit een grote, zachte bal richting een ander	03
vangt een zelfopgegooide ballon	03
vangt een door anderen goed aangegooide ballon	03
gooit onderhands met 2 handen	04
gooit een grote, zachte bal naar een ander zodanig dat die hem kan vangen	04
vangt een aangegoooid pittenzakje	04
gooit met een pittenzakje enkele blikken van een piramide om vanaf 2 meter	05
gooit een trefbal over een lijn van 2 meter hoog	05
vangt een naar de borst aangegooide trefbal met 2 handen	05
gooit een bal met een zwaaibeweging	06

vangt een naast het lichaam aangegooide trefbal met 2 handen	06
vangt zelfopgegooide pittenzakjes	06
gooit een voetbal bovenhands verder dan 5 meter	07
gooit met een tennisbal enkele blikken van een piramide om vanaf 3 meter	07
gooit bovenhands met 1 hand	07
vangt een zelfopgegooide voetbal met 2 handen	07
wijst geworpen voorwerp na in de juiste richting	08
vangt naar de borst aangegooide tennisballen met 2 handen	08
vangt een goed aangegooide frisbee	08
laat een frisbee horizontaal zweven	09
gooit een pittenzakje op vanaf een plankje en vangt deze met het plankje op	09
vangt een naast het lichaam aangegooide tennisbal met 2 handen	09
slingert een slingerbal weg	10
gooit een frisbee zodanig aan dat een ander deze kan vangen	10
vangt een aangegooide tennisbal met 1 hand	10
vangt de helft van de zelf via de muur gegooide ballen met 2 handen op een afstand van 2 meter	10
vangt de helft van de zelf gegooide ballen met 2 handen op een afstand groter dan 2 meter (via de muur)	11

Balspelen

rolt een aangerolde bal direct terug	03
mikt met een bal op een grote opening (hoepel) vanaf 2 meter	03
rolt een pion om met een grote bal	04
houdt een ballon door tikken met de handen 10 sec in de lucht	04
schopt gericht een bal richting doel	05
gooit een trefbal in een kleine opening op de grond (korf/doos)	05
stuitert met een grote bal met de voorkeurshand	05
houdt een ballon met hoofd 10 sec in de lucht (koppen)	06
doet een poging om het eigen doel te verdedigen	06
onderneemt pogingen bij trefbal om ballen te ontwijken	06
legt rollende voetbal met de voet stil	06
onderschept als tegenstander rollende ballen	06
mikt met bal op korf van 2 meter hoog, vanaf 2 meter	06
stuitert met een grote bal met de niet-voorkeurshand	06
verdedigt met succes een eigen doel	07
gooit een bal naar een medespeler zonder dat de tegenstander de bal onderschept	07
dribbelt met een grote bal	07
mikt met een trefbal op een bewegend doel (medeleerling) vanaf 3 meter	07
speelt volgens de regels jagerbal, iemand-is-'m-niemand-is-'m, chaosdoelenspel en trefbal	08
onderschept een bal van de tegenspeler	08
schopt, slaat of gooit een bal naar een plaats waar een tegenstander moeilijk bij kan	08
weert een bal af	08
gooit een grote bal tegen de muur en vangt deze na een stuit op de grond op	08
onderneemt na mislukte doelpoging direct een nieuwe doelpoging	09
weet ballen te ontwijken bij trefbal	09
gooit lopers gericht af met een bal	09
rolt een bal tegen een bal op 5 meter afstand (jeu-de-boules)	09
gooit een grote bal tegen de muur en vangt deze zonder stuit op de grond op	09
passeert een tegenspeler om een doel te raken	09
gooit een grote bal tegen de muur en laat een ander deze vangen en andersom	10
speelt ballen over naar spelers in betere positie	10
neemt risico om teamgenoten te bevrijden wanneer hij zelf risico loopt	10
dribbelt met 1 hand met een basketbal	10
gooit een voetbal op, maakt een draai en vangt hem op	11
zoekt vrije positie in het veld op	11
onderschept dribbelend de bal van een ander	11
schopt een voetbal vanaf voet omhoog en vangt deze met 2 handen	11
speelt balspelen (lijnbal, slagbal, voetbal, basketbal)	12

Ren- en tikspelen

loopt in een rechte lijn vooruit	01
loopt zijwaarts	01
staat stil zonder te bewegen	01
loopt recht tussen twee lijnen	02
loopt achteruit	02
rent bij tikkertje door de zaal heen	02
loopt estafette in een rechte lijn met 1 medeleerling	03
loopt weg voor de tikker	03
loopt een wedstrijdje met 1 medeleerling	04
gaat als tikker de looper achterna	04
speelt tikkertje in een halve gymzaal	04
loopt estafette in een rechte lijn op-en-neer door de gymzaal met 3 medeleerlingen	05
speelt tikkertje in een hele gymzaal	05
huppelt 5 meter	06
loopt estafette in een pionnenparcours	06
loopt wedstrijdje met medeleerling van meerdere banen	06
speelt tikkertje met 2 tikkers	06
speelt tikkertje met extra taak (bijv. blokjes verzamelen, slingertikkertje)	06
loopt estafette in een hindernis parcours (over banken heen stappen)	07
speelt tikkertje met functiewisselingen (degene die getikt is wordt de tikker)	07
durft bij tikker in de buurt te komen	07
loopt een langere tijd achter elkaar (duurloop)	08

verandert van looprichting om tikker te misleiden	08
start met sprinten vanuit efficiënte starthouding	09

Slagspelen

raakt met een racket een stilstaand voorwerp	01
raakt met een racket een ballon	02
raakt met een racket een zachte grote bal	03
slaat een zachte bal met een racket	04
slaat een grote bal met een racket	05
slaat een tennisbal met een tennisracket met forehand	06
beweegt met een hockeystick een grote bal van de ene naar de andere kant van de zaal	06
slaat een shuttle met een kort badmintonracket	07
beweegt met een hockeystick een hockeybal van de ene naar de andere kant van de zaal	07
slaat een shuttle met een badmintonracket	08
beweegt met een hockeystick een hockeybal om een paaltje heen	08
slaat een tennisbal met een tennisracket met backhand	09
raakt een tennisbal met een slagplankje	09
slaat een hockeybal in de richting van een medespeler of doel	09
slaat met een tennisracket een tennisbal naar een medeleerling met meerdere keren stuiteren	10
passeert een medespeler met de bal aan zijn hockeystick	10
slaat met een tennisracket een tennisbal 5 keer achter elkaar naar de muur met één keer stuiteren	11
legt een aangespeelde bal stil met zijn hockeystick	11
speelt tennis, tafeltennis en badminton met een medeleerling	12
past schijnbewegingen toe	12
raakt een tennisbal met een knuppel	12
slaat een shuttle/tennisbal 5 keer over naar een medeleerling	12
slaat tennisbal met tennisracket met back- en forehand	12
hanteert de bolle en platte kant van zijn hockeystick	12

Stoeispelen

trekt aan een stok	01
trekt medeleerling over een lijn	02
biedt weerstand wanneer een ander zijn bal af probeert te pakken	02
biedt weerstand wanneer een medeleerling hem over een lijn wil trekken	03
pakt een bal van een ander af die deze in bezit moet proberen te houden op de grond	03
kantelt een ander om van elleboog en knieën naar rug	03
trekt een medeleerling over een lijn met touwtrekken	04
wisselt trekken en duwen om anderen uit balans te krijgen af	04
kantelt een ander liggend van buik naar rug en vice versa	04
biedt weerstand wanneer een ander hem door trekken en duwen uit balans probeert te krijgen	05
duwt een ander van de mat af als diegene staat	05
houdt een leerling vast in een eenvoudige houdgreep	05
trekt touw met drie medeleerlingen	06
doet een poging anderen uit balans te krijgen terwijl hij zelf uit balans wordt gebracht (door een ander)	06
tilt een medeleerling op	06
duwt een ander van de mat af als diegene op zijn knieën zit	06
houdt een leerling vast in twee verschillende houdgrepen	06
speelt putjetrek	07
biedt weerstand wanneer een ander hem wil kantelen	07
biedt weerstand wanneer een ander hem van de mat probeert te duwen	07
kantelt een ander met twee simpele kanteltechnieken	07
speelt stokworstelen: een kant van een stok op de grond proberen te drukken	08
houdt een leerling die zich uit een kring wil bevrijden tegen	08
probeert zichzelf te bevrijden uit een kring waarin anderen hem proberen tegen te houden	08
maakt een beenworp en houdt daarbij de mouw van de ander vast	08

Sociale en emotionele ontwikkeling: zelfbeeld en sociaal gedrag

Jezelf presenteren

maakt oogcontact als hij een ander iets vertelt	05
kijkt een ander aan als hij diegene bedankt	05
doet een voorstel aan een medeleerling voor een gezamenlijke activiteit	06
durft zichzelf te laten zien in een bekende situatie (komt zeker de klas inlopen, kijkt niet weg)	06
stelt zichzelf voor in een bekende omgeving (ik ben Wouter Smit/ geeft een hand, maakt oogcontact)	06
oppert een idee aan medeleerlingen (zullen we dit spel doen, het gaat zo)	07
benoemt dingen waarvan hij vindt dat hij ze goed kan	07
stelt zichzelf netjes voor in een onbekende omgeving (andere klas)	07
neemt beleefd afscheid van anderen door te groeten en/of een hand te geven (is niet zomaar verdwenen)	07
legt een ander uit waarom hij 'nee' zegt (met oogcontact)	08
benoemt een goede eigenschap van zichzelf (kan goed voetballen, vrolijk)	08
benoemt een goede eigenschap van een ander	08
oppert een idee aan onbekenden (leerlingen uit andere klas)	09
durft zichzelf te laten zien in een onbekende situatie (loopt zeker een winkel in, kijkt caissière aan)	09
maakt een ander aan het lachen	09
stelt zich voor aan een groep (onbekende) mensen	09
vertelt in een gesprek met leerkracht of baas aan welke werkzaamheden hij graag wil doen	10

vertelt in het gesprek met een (nieuwe) baas wat hij goed kan en wat hij moeilijk vindt	10
kleedt en verzorgt zich extra netjes bij een eerste stagegesprek	10
stelt zichzelf op zijn stageplaats netjes voor aan collega's op de werkvloer	11
geeft aan zijn collega's aan welke werkzaamheden hij graag wil doen	11

Een keuze maken

maakt met geluid en/of gebaar duidelijk dat hij iets wel of niet wil (nee schudden, ja knikken)	01
kiest tussen twee concreet aangeboden voorwerpen (bal of pop, jam of kaas)	01
maakt met ja en nee duidelijk dat hij iets wel of niet wil	02
kiest tussen drie concreet aangeboden voorwerpen of pictogrammen	02
kiest uit meer dan drie concreet aangeboden voorwerpen of pictogrammen (gedekte tafel, activiteitenpictogrammen)	03
geeft zijn keuze aan op een keuzebord	03
kiest tussen genoemde mogelijkheden, zonder concreet voorbeeld (verven of plakken)	03
maakt een (vrije) keuze zonder genoemde keuzemogelijkheden (wat wil jij gaan doen?)	04
maakt een bewuste keuze (komt niet steeds terug op zijn besluit)	05
beseft dat een keuze definitief kan zijn	05
vertelt dat niet iedereen dezelfde keuze als hijzelf maakt	06
vertelt dat hij een andere keuze wil maken dan een ander (hij wil naar buiten, ik niet)	06
houdt bij samen kiezen rekening met de voorkeur van een ander (traktatie, spelmaterialen)	07
schat in welke keuze een bekende zal maken (Jim kiest een bal, hij houdt van voetbal)	08
legt een bekende zijn keuze uit (ik ga liever niet, omdat)	08
houdt bij het kiezen rekening met de voorkeuren van een ander (cadeautje kopen, taken verdelen)	09
legt een onbekende zijn keuze uit (ik koop toch maar niets, omdat)	09
legt zijn keuze uit aan een groep	10
noemt positieve en negatieve punten bij het maken van een moeilijke keuze (stageplaats kiezen)	10
legt een ander uit waarom hij op een keuze wil terugkomen	11

Opkomen voor jezelf

laat niet zomaar een voorwerp van zich afpakken	01
gaat in tegen een verzoek van een ander (heeft een eigen wil)	02
zegt 'nee' tegen een zeer onredelijk verzoek, ook na aandringen (de regen in zonder jas)	03
zegt het tegen een medeleerling als die iets doet wat hij niet leuk vindt (niet doen, mag niet)	03
zegt tegen een medeleerling dat hij iets van hem wil hebben (Sanne pop)	03
vertelt of hij een activiteit alleen of samen wil doen en met wie als de leerkracht hiernaar vraagt	04
vertelt of hij een activiteit alleen of samen wil doen en met wie	05
zegt het als hij wordt overgeslagen of als iets dat beloofd is vergeten wordt	06
komt voor zijn mening uit in een één op één gesprek zonder een reden te geven (ik vind voetbal stom)	07
zegt het de ander als diegene onaardig doet	07
vertelt de reden als hij een voorstel van een medeleerling afslaat (ik heb er geen zin in, ik vind dat spel te moeilijk/ niet leuk)	08
benoemt dat hij iets per ongeluk heeft gedaan	08
komt voor zichzelf op wanneer hij onjuist behandeld wordt	09
geeft een motivatie voor zijn mening in een één op één gesprek (ik vind kamperen leuk omdat het buiten is)	09
zegt dat hij het eens/niet eens is met de mening van een ander in groepsverband zonder motivatie	10
komt voor zichzelf op in een relatie of verkering	10
maakt op zijn stageplaats zijn eigen mening duidelijk en geeft een motivatie voor zijn mening	11
herkent of een ander iets expres of per ongeluk heeft gedaan	11
vertelt rustig dat hij onterecht wordt beschuldigd	11
spreekt een ander er op aan als deze zich niet aan de afspraak houdt zonder ruzie te maken	12
komt op voor zijn mening terwijl de meerderheid een andere mening heeft	12

Omgaan met gevoelens

reageert zichtbaar op een prettige of onprettige ervaring	01
uit op een zichtbare manier blijdschap (lachen, zingen of huppelen)	01
uit passief en/of actief zijn gevoelens en wijst naar de aanleiding	02
toont blijdschap zonder anderen daarmee vervelend te storen	02
uit gevoelens van angst	03
uit gevoelens van verdriet en vraagt om te troosten	03
geeft aan of een andere leerling zich boos, blij, bang of verdrietig voelt	04
reageert na voordoen op een blij, verdrietig, boos of angstig gevoel van een ander	04
troost op eigen initiatief een verdrietige medeleerling	05
verplaatst zich in de gevoelens van een ander (toont medeleven, lacht mee, troost)	06
geeft adequaat aan dat hij zich wel of niet prettig voelt (vertelt het, blijft rustig)	07
gaat adequaat om met gevoelens van verlegenheid en onzekerheid	07
gaat adequaat om met zijn gevoelens van jaloezie (herkent jaloezie, doet geen gemene dingen)	07
vertelt wat liegen en eerlijk zijn is	07
toont verschil in omgang met familie, vrienden, kennissen, collega's en vreemden (aanspreektoon, vertrouwen)	08
gaat adequaat om met gevoelens van verliefdheid (uit verliefdheid, valt een ander er niet mee lastig)	09
gaat adequaat om met gevoelens van verlies en rouw (uit zich, praat erover als hij daar behoefte aan heeft)	09
gaat adequaat om met gevoelens van nervositeit en onrust (heeft geduld, zoekt oplossing om rustig te worden)	09
vertrouwt de juiste mensen: luistert naar degenen die anderen als betrouwbaar aanwijzen	10
vertelt waarom hij eerlijk moet zijn	10
is eerlijk in situaties waarin dit moet	10
gaat adequaat om met gevoelens van eenzaamheid (praat erover, zoekt gezelschap)	10
gaat adequaat om met gevoelens van haat (erkent haatgevoelens en reageert agressie op andere manier af)	10
praat met een vertrouwd iemand over zijn seksuele gevoelens	11
gaat adequaat om met gevoelens van schaamte	11
toont respect voor de gevoelens van een ander	12
gaat adequaat om met gevoelens van schuld en spijt (probeert recht te zetten, accepteert situatie waaraan niets te veranderen is)	12

Ervaringen delen

trekt met geluid, gebaar of mimiek actief aandacht als hij iets wil zeggen	01
wijst naar of benoemt een voorwerp dat hij een ander wil laten zien (bal, mooi)	02
noemt een naam om de aandacht van de ander op iets te vestigen (Tim, kijk!)	03
vertelt in de kring over iets dat hij zojuist op school heeft meegemaakt (korte tijd ertussen)	04
vertelt in de kring (aan het einde van de dag) wat hij die dag op school heeft meegemaakt	05
vertelt een ander iets als een geheimpje	05
vraagt een bekende naar zijn gevoelens (waarom huil je?)	05
vertelt van welke specifieke situaties hij boos, verdrietig of bang wordt (bang voor een hond, verdrietig omdat papa niet thuis is)	06
vertelt over iets dat hij heeft beleefd en hoe hij zich daarbij voelde (ik zag een spin en was bang)	06
legt zijn gevoel richting een ander uit (ik vind jou lief, omdat je me helpt, ik ben boos, omdat)	07
vertelt over een buitenschoolse ervaring	07
deelt een soortgelijke ervaring met anderen (ik ben daar ook wel eens geweest)	07
schat juist in of een ander een situatie grappig vindt of niet	08
vraagt een ander naar een (buiten)schoolse ervaring (hoe was het in de dierentuin?)	08
maakt een ander bewust aan het lachen (weet wat de ander leuk vindt)	09
stelt een wedervraag om ervaringen te delen (en hoe vond jij het schoolfeest?)	09
vertelt wat hij die week op school heeft gedaan	09
maakt onderscheid tussen wat hij aan bekenden en onbekenden vertelt	10
vertelt gedetailleerd over ervaringen die hij op zijn stage opdoet (bij mij gebruiken we een bladblazer)	10
deelt met een ander ervaringen met een moeilijke situatie (ik weet niet wat ik moet doen als)	11
helpt een ander om te vertellen wat er is gebeurd (stelt vragen)	11
praat met medecollega's over zijn sociale leven	11
vraagt gericht naar hoe een ander zou handelen in een meegemaakte situatie (wat zou jij doen?)	12

Aardig doen

troost een ander wanneer die verdrietig is met een aai of kus	01
deelt iets met een ander als hem dit gevraagd wordt (schuift op, staat speelgoed af)	02
zegt sorry wanneer iemand hem er op wijst	03
bedankt een ander als hij iets krijgt	03
zegt sorry wanneer dit gepast is	04
geeft een complimentje over het uiterlijk of een werkje (mooie jas, mooie tekening)	05
kent meerdere manieren om iemand te troosten (stil maar, arm omslaan, zakdoek halen)	06
nodigt een vriendje uit om mee te doen	06
deelt uit zichzelf iets met een ander (schuift op, deelt iets lekkers)	06
vertelt waarom het aardig is om een ander te troosten	07
zegt als een medeleerling wordt overgeslagen (hij heeft nog niets gehad)	07
doet soms waar een medeleerling zin in heeft (stelt eigen wensen even uit)	07
komt voor een ander op (hij heeft het niet gedaan, hij heeft gelijk)	08
trekt zich terug (accepteert) als een ander met rust gelaten wil worden of geen hulp wil	08
vraagt een bekende naar zijn wensen (wat wil jij doen?)	08
betrekt een leerling die alleen is	08
houdt rekening met de voorkeur van een ander	09
geeft een complimentje over een handeling of gedrag (dat heb je goed gedaan)	09
reageert op een complimentje	09
helpt uit zichzelf iemand die iets minder leuks moet doen	10
biedt zijn excuses aan als hij een geheim heeft verklapt	10
komt op voor een gepeste leerling	11

Omgaan met ruzie

beheerst zich als hij boos is wanneer dit van hem gevraagd wordt	03
benoemt waarom hij een ander geen pijn mag doen	04
laat non-verbaal merken dat ruzie voorbij is (hand geven, lachen, aankijken)	04
biedt zijn excuses aan wanneer dit gevraagd wordt (met oogcontact)	05
luistert naar een ander als die zijn excuses aanbiedt	05
uit zijn boosheid zonder anderen fysiek pijn te doen	05
geeft verbaal aan dat de ruzie voorbij is (sorry, over?, vrienden?)	05
biedt zijn excuses aan (met oogcontact) en past zijn gedrag daarna aan	06
vertelt waarom hij boos is op een ander	06
aanvaardt excuses van een ander	06
benoemt manieren om rustig te blijven als hij boos is (diep ademhalen, weglopen)	06
vertelt waarom een ander boos op hem is bij het vertonen van ongewenst gedrag	07
vertoont spijt en maakt het goed met een ander	07
laat een ander uitpraten bij het oplossen van een ruzie	07
vertelt na een ruzie waarom hij iets heeft gedaan	07
weet welke gedragingen bij anderen boze reacties oproepen	08
corrigeert zijn gedrag als hij weet dat hij ongewenst gedrag vertoont (houdt op met mopperen)	08
gaat bij een ruzie in op wat de ander zegt	08
verzint een oplossing bij ruzie	08
benoemt de oorzaak en het gevolg van eigen (agressief) gedrag	09
vermijdt gedragingen die bij anderen boze reacties oproepen	09
benoemt verschillende oorzaken en oplossingen bij ruzie	09
toont begrip voor de gevoelens van een ander bij ruzie	10
vertelt bij navraag welk aandeel hij heeft gehad bij onenigheid	10
benoemt vormen van hulp bij ruzie tussen anderen (voorstel doen, zeggen wie gelijk heeft, een derde erbij halen)	10
sluit een compromis	10
vermijdt tijdig situaties die frustratie bij hem oproepen	11
schat juist in wanneer hij zich beter niet met een ruzie van anderen kan bemoeien	11

Sociale competentie

reageert op zijn naam	01
herkent en kent de naam van bekenden (wijst juiste persoon aan)	01
kijkt, luistert, voelt, proeft en ruikt gericht naar en aan een voorwerp	01
duidt aan of iets eetbaar is en of hij het lekker vindt door te kijken, ruiken en eventueel te proeven	01
reageert op een prettige of onprettige ervaring	01
geniet bij het zien en beleven van blijdschap door lachen, zingen of huppelen	01
richt zijn aandacht op dezelfde activiteit als een andere leerling	01
kijkt blij en trots na een succeservaring	01
wijst een lichaamsdeel aan en laat zien wat hij er mee kan	01
kiest na hints (over grootte, zwaarte) uit twee voorwerpen het voorwerp dat te tillen is	01
wijst zijn ouders aan (in het echt en op een foto) wanneer hiernaar gevraagd wordt	01
wast zijn handen	01
geeft aan wat hij wil hebben of wil doen (keuze uit twee of drie dingen)	01
doet een ander geen pijn en maakt geen dingen kapot	01
troost iemand of stelt iemand op zijn gemak (een aai of kus)	01
biedt een ander materiaal aan in opdracht van een volwassene	01
loopt niet weg als er tegen hem gesproken wordt	01
zit of staat een minuut stevig in een één-op-één-situatie	01
kijkt de ander aan als die spreekt	01
imiteert geluiden of gebaren	01
geeft aan of iets nat of droog is	02
geeft aan dat hij handen en armen heeft en toont op verzoek hiermee één of meer (sociale) functies	02
geeft van zichzelf aan of hij een jongen of meisje is	02
benoemt de namen van zijn eventuele broers en zussen	02
geeft op verzoek zijn mening over zijn eigen voorkeur	02
kiest uit twee of meer dagelijkse activiteiten wat hij leuk vindt om te doen	02
doet zelf wat hij zelfstandig kan en vraagt meestal hulp wanneer dat nodig is	02
toont zijn prestatie aan anderen en laat, nadat hij complimenten krijgt, zien dat hij trots is	02
noemt ouders (papa, mama) broers, zussen en vriendjes bij de naam	02
uit actief en/of passief zijn gevoelens en wijst naar de aanleiding	02
poetst zijn tanden in opdracht van een volwassene	02
vraagt op eigen initiatief hulp van de leerkracht	02
blijft rustig bij een conflict	02
deelt materiaal met een ander	02
herkent een onprettige situatie en trekt zich eruit terug	02
gaat zorgvuldig met materiaal om	02
weigert uit zichzelf een onredelijk verzoek	02
spreekt duidelijk	02
springt, juicht of klapt in zijn handen als hij blij is zonder anderen daarmee vervelend te storen	02
wacht op zijn beurt in een spelsituatie	02
maakt verbaal of non-verbaal duidelijk hoe oud hij is	03
kiest een activiteit en nodigt hier een leerling voor uit in opdracht van een volwassene	03
kiest gepaste kleding voor een dagelijkse situatie	03
vertelt dat hij lief is of iets goed kan	03
zet door zodra hij een fout maakt na aansporing van een volwassene	03
laat met trots zien wat hij kan	03
geeft aan wanneer hij gevoelens van angst ervaart	03
geeft aan welke situaties gevoelens bij hem op kunnen wekken	03
geeft aan hoe hij zich voelt en dat een ander niet perse hetzelfde voelt	03
herkent op de tast wat iets is en controleert door kritisch te kijken of zijn waarneming juist is	03
geeft aan dat hij benen en voeten heeft en toont op verzoek één of meerdere functies ervan	03
kiest uit twee voorwerpen het voorwerp waarbij hij bij kan	03
geeft tijdens het eten aan wat hij wel en niet aan kan	03
zegt 'nee' tegen een onredelijk verzoek, ook na aandringen	03
komt voor zichzelf op bij ongewenste intimiteiten (nee zeggen, weglopen)	03
zegt het de ander als deze onaardig tegen hem is	03
vraagt uit zichzelf om een pleister of een andere medische handeling	03
verwoordt en uit zijn gevoelens van verdriet en vraagt om te troosten	03
uit zijn gevoelens van boosheid op een gewenste manier en zet zich erover heen	03
vertelt dat anderen dezelfde gevoelens kunnen hebben als hijzelf	03
geeft aan of een andere leerling zich boos, blij, bang of verdrietig voelt	04
reageert na voordoen op een blij, verdrietig, boos of angstig gevoel van een ander	04
houdt zich aan regels rond boeren, niezen en hoesten die thuis en in de klas gelden	04
is beleefd (bedankt als hij iets krijgt, maakt excuses)	04
gooit in de klas geheel zelfstandig zijn afval in de afvalbak	04
helpt op de juiste manier een andere leerling	04
beeldt uit of vertelt wat ruzie is	04
vraagt bij spel of hij mee mag doen	04
luistert en kijkt naar de uitleg van een opdracht	04
voert een opdracht uit als dit wordt gevraagd	04
doet wat de leerkracht hem persoonlijk of in een klein groepje vraagt	04
begint op tijd aan een taak	04
ruimt zijn spullen netjes op na een werkje	04
begint zelfstandig aan een bekende taak	04
maakt kenbaar dat hij hulp nodig heeft	04
ziet en begrijpt opvallende bewegingen bij simpele uitdrukkingen zoals 'hallo zeggen' en 'zeggen dat iets lekker is'	04
praat niet door het verhaal van een ander heen	04
steekt zijn vinger in de lucht en wacht tot hij de beurt krijgt om antwoord te geven	04
maakt contact met de ander en vraagt of hij iets mag vertellen	04
brengt duidelijk onder woorden wat hij wil weten	04
vertelt hoe oud hij is	05
vertelt over een gebeurtenis die hij heeft meegemaakt	05
geeft aan wat hij mooi, leuk of lekker vindt wanneer hiernaar gevraagd wordt	05

kiest geschikte kleding voor een situatie	05
kiest een haalbare taak uit de keuze tussen een niet-haalbare en een haalbare taak	05
heeft positief contact met medeleerlingen	05
is blij wanneer hij slaagt en neemt complimenten in ontvangst	05
geeft aan wanneer een taak voor hem te moeilijk is	05
wacht uit zichzelf enkele minuten om hulp wanneer de leerkracht in gesprek is	05
verzorgt zijn eigen haren na aansporing van een volwassene	05
deelt zijn trotse gevoel met anderen (blijdschap tonen)	05
doet iets voor of geeft iets aan iemand van wie hij houdt	05
gaat bij ruzie naar volwassene en gebruikt geen verbaal of lichamelijk geweld	05
biedt zijn excuses aan	05
troost op eigen initiatief een verdrietige medeleerling	05
vertelt dat en waarom hij ruzie heeft of wanneer anderen ruzie hebben	05
vraagt bij ruzie advies aan volwassene en voert dit uit	05
wacht een minuut tot de leerkracht vrij is om een vraag te stellen	05
onthoudt een enkelvoudige boodschap en geeft deze door	05
geeft een boodschap aan de juiste persoon door	05
noemt de naam van een bekende in een functionele situatie ("van wie is dat?")	06
geeft aan of hij een persoon wel of niet kent	06
geeft aan of hij een activiteit alleen of samen wil doen en met wie	06
geeft aan wat hij kan en moeilijk vindt bij een dagelijkse redzaamheidsstaak	06
toont een ander met trots wat hij geleerd heeft	06
geeft aan wat hij wil hebben of doen	06
geeft op een gepaste wijze kritiek	06
kent en gebruikt een oplossing om negatieve spanning kwijt te raken	06
zorgt ervoor dat hij alleen is wanneer hij daar behoefte aan heeft	06
geeft op een gewenste manier aan dat hij behoefte heeft aan aandacht of gezelschap	06
toont medeleven, bijvoorbeeld door troosten (kan zich in de gevoelens van anderen verplaatsen)	06
helpt op eigen initiatief een medeleerling waar dit wenselijk is	06
onderneemt iets met een medeleerling en heeft daarbij weinig sturing nodig	06
doet een voorstel aan een medeleerling voor een gezamenlijke activiteit	06
zet door wanneer een taak niet meteen lukt (probeert op eigen initiatief de taak nogmaals uit te voeren)	06
wacht rustig totdat de leerkracht aangeeft dat hij aan de beurt is	06
wacht met hulp vragen tot een geschikt moment	06
geeft aan wanneer er een onduidelijkheid is door een vraag uit te spreken	06
zegt 'Ik weet het niet' wanneer hij een antwoord niet weet	06
schat in een kringgesprek in op welk moment hij kan antwoorden	06
besteedt tijd aan leuke dingen, zoals een hobby	07
eet en drinkt goed (voldoende, gezond, volgens dieet, regelmatig)	07
wast zichzelf en trekt na aansporing van een volwassene schone kleding aan	07
poetst zijn tanden en verzorgt haren na aansporing van een volwassene	07
benoemt lichamelijke verschillen tussen jongens en meisjes en vertelt dat hij/zij in de puberteit lichamelijke veranderingen zal doormaken	07
geeft adequaat aan dat hij zich wel of niet prettig voelt	07
herkent zijn specifieke en meer complexe gevoelens	07
brenkt zijn gevoelens onder woorden	07
vertelt dat anderen dezelfde gevoelens kunnen hebben en kan deze waarnemen	07
geeft een ander gelegenheid zijn gevoelens te uiten	07
geeft niet te snel op: gaat om met gevoelens van frustratie en onmacht	07
kan tegen zijn verlies	07
uit gevoelens van verlegenheid en onzekerheid op adequate wijze	07
uit gevoelens van jaloezie op adequate wijze	07
vertelt wat liegen en eerlijk zijn is	07
stoort anderen niet	07
komt voor een ander op	07
wacht op iemand	07
geeft een compliment	07
neemt een boodschap aan en geeft deze duidelijk over in een rustige situatie, zoals tijdens een les	07
schat in op welk moment hij een boodschap kan doorgeven	08
vertelt wat voor geloof hij heeft	08
vertelt wat voor nationaliteit en afkomst zijn ouders en hijzelf hebben	08
zoekt en kiest een oplossing voor een (dreigend) conflict	08
voert een oplossing uit bij (dreigende) conflicten	08
bekijkt of de ruzie goed is opgelost of is voorkomen	08
maakt onderscheid tussen wat iemand als grapje bedoelt of echt meent	08
maakt onderscheid tussen de werkelijkheid en een verzonnen wereld	08
toont verschil in omgang met familie, vrienden, kennissen, collega's en vreemden	08
kent bepaalde eigenschappen en wensen van bekenden	08
maakt een taak af binnen de beschikbare tijd	08
controleert zijn taak	08
voert een taak zelfstandig uit met hulp van een lijstje waarop de handelingen staan (in picto's of geschreven)	08
voert op eigen initiatief een taak nogmaals uit	08
luistert naar een voorstel of een idee van de ander	08
stelt een vraag op het juiste moment tijdens een kringgesprek	08
geeft adequaat aan dat hij iets wil vertellen en schat het moment in waar-op dit kan tijdens een kringgesprek	08
kijkt de ander aan en laat de ander uitspreken tijdens een kringgesprek	08
spreekt duidelijk tijdens het kringgesprek	08
antwoordt op een vraag en laat op adequate wijze weten dat hij het antwoord weet	08
komt voor zijn eigen mening uit	09
houdt rekening met eigenschappen en wensen van bekenden	09
heeft een juiste lichaamshouding (zitten, lopen en tillen)	09
vermijdt zaken, die slecht voor zijn gezondheid zijn: alcohol, drugs, roken, gokken	09
beleeft zijn lichamelijke en die van anderen als vanzelfsprekend	09
toont interesse voor de ander	09

luistert naar de ander als deze zijn gevoelens kenbaar maakt	09
houdt rekening met de gevoelens van de ander	09
zorgt voor voldoende lichaamsbeweging	09
reageert adequaat op kritiek of correctie en doet er iets mee	09
gaat adequaat om met gevoelens van verliefdheid	09
valt een ander niet lastig met zijn verliefdheid / seksuele gevoelens	09
vertelt wat seks is	09
maakt een grapje of heeft plezier met anderen	09
biedt de ander zijn luisterend oor aan	09
gaat adequaat om met gevoelens van verlies en rouw	09
geeft aan wanneer hij behoefte heeft aan privacy	09
houdt zich voldoende in bij de neiging tot schelden en vloeken	09
gaat adequaat om met gevoelens van nervositeit, onrust: heeft geduld	09
vertelt wat een afspraak is	09
houdt zich aan een afspraak (doet wat hij belooft, komt op tijd wanneer dit van toepassing is)	09
gebruikt deodorant	10
vertelt dat er meerdere manieren zijn om met dingen om te gaan/zaken aan te pakken	10
maakt een afspraak	10
vertrouwt degenen die hij kan vertrouwen: luistert naar mensen waarvan anderen aangeven dat die te vertrouwen zijn	10
vertelt waarom hij eerlijk moet zijn	10
houdt rekening met eigenschappen en wensen van bekenden (2)	10
is eerlijk in situaties waarin dit moet	10
weet wie hij kan vertrouwen: vraagt een bekend persoon of hij een onbekende kan vertrouwen	10
doet een voorstel om samen iets te ondernemen	10
wijkt niet van het gespreksonderwerp af	10
deelt ervaringen/gevoelens met een ander	10
deelt ervaringen/gevoelens met een vertrouwd persoon	10
neemt voldoende frisse lucht	10
gaat adequaat om met gevoelens van eenzaamheid	10
gaat adequaat om met gevoelens van haat	10
geeft aan welk aandeel hij heeft gehad bij een probleem/gebeurtenis	10
accepteert dat de ander een andere overtuiging kan hebben	10
handelt naar zijn geloof/overtuiging	10
reageert adequaat op een opdracht of correctie van een gezaghebbende	10
signaleert zelf dat er ruzie dreigt	10
overlegt met een ander	11
zegt een afspraak tijdig af of verzet deze	11
gebruikt medicijnen volgens voorschrift	11
maakt afspraken over wie wat doet (in het huishouden) en houdt zich hieraan	11
praat met iemand over iets dat ze samen hebben meegemaakt	11
praat met een vertrouwd iemand over zijn seksuele gevoelens	11
gaat adequaat om met gevoelens van schaamte	11
heeft inzicht in gedragsregels: vertelt wanneer deze gelden en weet zich ook te gedragen wanneer geen expliciete regels zijn genoemd	11
heeft respect voor de gevoelens van een ander	12
komt voor zichzelf op bij ongewenste intimiteiten door dit te zeggen	12
houdt de lijn van zijn verhaal vast	12
spreekt een ander er op aan als deze zich niet aan de afspraak houdt zonder ruzie te maken	12
slaapt voldoende en neemt genoeg rust en ontspanning	12
praat met een vertrouwd iemand over zijn (positieve en negatieve) seksuele ervaringen	12
maakt samen met een ander een plan	12
gaat adequaat om met gevoelens van schuld en spijt	12
vertelt over enkele gebruiken, gewoonten en feesten van andere religies en volken	12
accepteert dat ieder andere gewoonten heeft (bijvoorbeeld geen varkensvlees eten, bidden, bepaalde kleding dragen)	12
maakt bewust keuzes in vrijetijdsbesteding en in werk	12

Spelontwikkeling

Leren (samen)spelen

imiteert spontane spelhandelingen van een ander	01
kijkt naar spel van anderen	01
houdt zich gericht bezig met het manipuleren van (speelgoed)voorwerpen	01
combineert verschillende materialen zonder dat er sprake is van functioneel gebruik (knijpers in en uit een doos)	01
speelt kiekeboespelletjes	01
imiteert eenvoudig aangeboden spel (liedje met beweging)	02
speelt eigen spel naast een andere leerling	02
laat zich leiden door uitnodigend spelmateriaal (klossen, voorwerp aan trektouw)	02
houdt zich bij eenvoudig spel aan de regels (wel/ niet overlopen)	02
richt zijn aandacht op dezelfde activiteit als een andere leerling	03
speelt functioneel vanuit ervaringen met speelgoed (dieren in de wei zetten, blokken wegbrengen met een auto)	03
speelt doe-alsof spelletjes (pop voeren, in telefoon brabbelen, rond rennen als politieauto)	03
speelt zoekspelletjes met een volwassene (verstoppertje)	03
speelt even zelfstandig (in de poppenhoek)	03
wacht op zijn beurt tot de leerkracht die aangeeft	03
speelt naast andere leerlingen zijn eigen rol (samen in de keuken als moeder)	04
doet uit zichzelf mee met het spel van anderen (hoeft nog niet te vragen of hij mee mag doen)	04
gebruikt bekende voorwerpen om een situatie na te bootsen (stoelen als trein, knuffel uitlaten als hond)	04
deelt materiaal met een ander	04
vervult een beperkte rol in een gezelschapsspelletje met volwassene (dobbelsteen gooien)	04
wacht op zijn beurt bij een spelletje met één medespeler	04
vraagt bij spel of hij mee mag doen (of geeft dit non-verbaal aan)	05
speelt met een ander kind doe-alsof spelletjes uit de directe beleving (vadertje en moedertje, winkeltje)	05

neemt bewust een rol aan in spel (ik ben de chauffeur, meester)	05
speelt eenvoudige spellen met medeleerlingen onder begeleiding (tikkertje, samen toren bouwen)	05
speelt met een volwassene een gezelschapsspel (domino, lotto)	05
verzint eigen regels bij spelletjes	05
wacht op zijn beurt bij een spelletje met meerdere medespelers	05
kiest een leerling met wie hij prettig samenspeelt	06
vraagt om echte materialen (geen speelgoed) bij fantasiespel (echte bon, geld, boekje)	06
speelt samen met materiaal dat samen gebruikt moet worden (bal, wip)	06
benoemt het wanneer een ander zich niet aan de regels houdt (voor de beurt gaan)	06
speelt fantasiefiguren na (sprookjes, tekenfilm)	06
deelt materiaal waarmee hij eigenlijk zelf wil spelen (nu mag jij even)	07
speelt gezelschapspelletjes uit met andere leerlingen (memory)	07
speelt een verzonnen situatie uit (brandweer komt, blust, vertrekt)	07
speelt zonder materiaal, maar met gebaren en verbalisaties (denkbeeldig bloemen plukken, visite binnen laten)	07
spreekt met ander kind af wat ze in een (doe-alsof) spel gaan spelen (we gaan spelen dat we in een boot zitten en dat het waait)	07
kiest een ander op basis van gemeenschappelijke interesses (om iets leuks mee te doen)	08
speelt op een ander moment zijn spel verder	08
accepteert winst en verlies in spelletjes met een geluksfactor (mens-erger-je-niet)	08
kent een aantal spelletjes om te spelen	08
wijst een ander op de regels als die zich er niet aan houdt	08
kent de basisspelregels van veel gespeelde spellen	08
houdt zich aan de afspraak om eerst iets te doen wat de een leuk vindt, daarna iets wat de ander leuk vindt	09
'onderhandelt' met een medeleerling om een activiteit te vinden die beiden willen uitvoeren	10
bedenkt een eenvoudige spelstrategie en past deze toe (2 zetten vooruit bij dammen, andere route kiezen)	11